

De imker als voedselproducent
Teunisbloem

Factoren die tot zwermen leiden
Harm Warmels, boer en imker

Darrenbroed
"We zijn héél dicht bij geweest"

*bijen*houden

maart 2007

Nederlandse BijenhoudersVereniging

Vandaag tijdens een wandeling op de markt landde een bij met stuifmeelklompjes op mijn schouder. Ik vroeg me af of zij verdwaald was en dus één de vele bijen zou zijn die ook dit voorjaar de kast niet meer zullen bereiken. Want zoveel is wel duidelijk: de bijensterfte zal dit jaar zeker de 26% van vorig jaar halen. Waarschijnlijk zal de sterfte 2007 de sterfte van 2006 overstijgen zo blijkt bij navraag aan Romée van der Zee die de voorjaarsscan 2007 alweer heeft opgestart. Een en ander is natuurlijk ook te volgen op www.beefriends.org.

De bezorging van Bijenhouden was ook in februari een probleem: Selectmail komt haar afspraken niet na. In maart wordt het maandblad weer bezorgd door de vertrouwde postbodes van TNT. Laat van u horen als Bijenhouden later dan 20 maart wordt bezorgd.

De tuin in Wageningen is helemaal klaar voor het voorjaar: bloeiende krokussen staan zij-aan-zij met sneeuwklompjes, bloeiende botanische narcissen en tulpen in knop. In de Wageningse uiterwaarden krijgen de vroege wilgen al dikke knoppen. De katjes wachten op de eerste bijen.

Marleen Boerjan

Inhoud

De imker als voedselproducent <i>Peter Elshout</i>	
Wetgeving in de Europese Unie	3
Imkerervaringen <i>Jaap Smit</i>	
Bijenplant belicht <i>Hennie Oude Essink</i>	
Teunisbloem	6
Biologie <i>Mari van Iersel</i>	
Zwermen (3)	8
Van imker tot imker <i>Ko Zoet</i>	10
Harm Warmels, boer, imker en ook nog reislustig <i>Ton Thissen</i>	
Berthus Padberg vertelt (1)	12
'We zijn héél dicht bij de bijen geweest' <i>Anne en Elly Hollander</i>	
Vunderinkfonds sponsorde bijenproject op basisschool	14
Het teelt- en bevruchtigingsstation Ameland <i>Jan Kienstra c.s.</i>	
Koninginnenteelt	15
Dilemma's in de praktijk <i>Astrid Schoots</i>	
Darrenbroed: varroaval of onmisbaar deel van bijenvolk?	16
Korte berichten	18
Bijschrift <i>M.J. van Iersel</i>	
Column	19
NBV-pagina's	
Bomen planten in de Baronie van Breda	20
Oproep redacteur website	22
Paneel werkt uitnodigend	23
Familieberichten	21
Cursussen	21
Vraag & aanbod	22
Agenda	23

Colofon

Bijenhouden, maandblad voor bijenhouders

- 3 Jaargang 1, nummer 3, maart 2007 ISSN 0926-3357.
 Uitgegeven door de Nederlandse BijenhoudersVereniging
 5 Verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de maand (in juli en augustus verschijnt één nummer) in een oplage van 7.300 ex.

Hoofredacteur

mw. M.L. Boerjan

Redactie

O. Bakker, P. Elshout, M.J. van Iersel, mw A. Schoots, T. Thissen
Vaste medewerkers
 P. van Breugel, mw. H. Bijs, mw. N. de Jong, H. Oude Essink, J.A. Smit en K. Zoet.

Redactie & administratie

mw. M.J.E.M. Canters (secretaris)

Postbus 90, 6720 AB Bennekom,

t 0317 42 24 22 f 0317 42 41 80 e redactie@bijenhouders.nl
 bankrekening 53.90.42.897 ABN-AMRO, t.n.v. **Bijenhouden**.

Tarieven voor handelsadvertenties op aanvraag bij de redactie
Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod' € 10, per 20 woorden, elk extra woord € 0,25. Betaling bij opgave.

Alle in **Bijenhouden** gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren. Overname van artikelen en illustraties alleen met voorafgaande toestemming van de redactie en met bronvermelding.
Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk acht weken vóór de datum van verschijning aan de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij voorkeur via e-mail insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's (indien digitaal tenminste 300dpi op te gebruiken formaat). Afdelingen die een cursus organiseren wordt verzocht hierover beknopte informatie aan de redactiesecretaris te sturen.

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen

Druk Drukkerij Offset Service, Valkenswaard

Omslagfoto A. & E. Hollander, basisschoolproject Schalkwijk

EU-wetgeving

foto Peter Elshout

De imker als voedselproducent

Peter Elshout

Imkers hebben hun honing altijd geoogst naar eigen goeddunken. De slingerruimte is bij de een de garage, bij de ander de keuken, kelder, zolderkamer, een schuurtje of zo mogelijk de badkamer. Maar zeer weinig imkers hebben een speciaal voor het slingeren ingerichte ruimte met daarin de noodzakelijke voorzieningen. In alle gevallen waar voedsel verwerkt wordt is hygiëne het sleutelwoord. Het woord hygiëne is afgeleid van 'Hygieia', de Griekse godin voor de gezondheid. Zij was als het ware de Voedsel en Waren Autoriteit in de Griekse mythologie. De VWA, bij de meesten beter bekend onder de oude naam 'Keuringsdienst van Waren', controleert onze honing en de etikettering op de honingpotten. Een controle die te vaak bij dezelfde imkers wordt uitgevoerd omdat de registratie van imkers in ons land (nog) niet rond is. Tot voor kort bestond er geen wetgeving voor de bedrijfsruimte voor de imker. Vandaar dat deze ruimten tot nu toe nog niet gecontroleerd werden.

Gebonden aan EU wetgeving

De EU-levensmiddelenwet is verdeeld in verschillende verordeningen. Zo wordt er een onderscheid gemaakt in levensmiddelen van plantaardige en van dierlijke afkomst. Honing, een product dat indirect afkomstig is van planten, wordt gerekend tot de producten van dierlijke afkomst. Sinds 1 januari 2006 zijn er EU-verordeningen van kracht geworden die ook betrekking hebben op de imkerij. Het gaat hier om verordeningen nr. 852/2004 en 853/2004 van het Europese parlement die betrekking hebben op de hygiëne tijdens de verwerking van dierlijke producten en honing is hier dus één van.

Volgens deze verordeningen heeft de imker een levensmiddelenproducerend bedrijf en is hij/zij verplicht zich naar deze verordening te richten. Het slingeren en afvullen van de honing zijn processen voor het voorbereiden van een voedingsmiddel. Uiteraard zijn ook de handelingen die hieraan vooraf gaan en

tussenliggende activiteiten die betrekking kunnen hebben op de kwaliteit van het product honing, hierbij inbegrepen. De verordening is in principe van toepassing op alle imkers, maar de Nederlandse interpretatie van deze verordeningen, vervat in het 'Warenwetbesluit hygiëne van levensmiddelen' biedt voor de 'kleine' imkers mogelijk een uitzondering. De levering, door de producent, van kleine hoeveelheden producten aan de eindverbruiker of de plaatselijke detailhandel moet geschieden op een zindelijke wijze (art. 7). Door het in werking treden van genoemde verordening zullen alle imkers die honing voor derden oogsten geregistreerd moeten worden. Iets dat in verschillende EU-landen al is gebeurd.

Uit het 'Warenwetbesluit honing' kennen we al de verplichting voor de imker om iedere partij die hij oogst te koppelen aan een productie code. De productiecode wordt vermeld op het etiket op de honingpot. Wordt er bij keuring door de VWA ook maar één pot honing om welke reden dan ook afgekeurd en ongeschikt bevonden voor de verkoop, dan zal, indien de productiecode ontbreekt, de hele honingvoorraad afgekeurd worden.

Belangrijkste hygiëne-adviezen voor werkruimten t.b.v. de honingoogst, de verwerking en opslag zijn:

1. De vloer van de werkruimte moet waterdicht zijn en eenvoudig te reinigen (tegels of een gelijmde kunststof).
2. De wanden en het plafond moeten vrij zijn van stof, spinnenwebben, schimmel en losse deeltjes.
3. Deuren moeten hermetisch sluiten. Denk aan roverij, mierenoverlast, vliegen, kakkerlakken, zilvervisjes, pissebedden en ander ongedierte.
4. Ramen en ventilatieopeningen die voor de ventilatie geopend zijn moeten voorzien zijn van insectengaas (horren). Denk aan roverij en vliegen.
5. De lampen in de ruimte moeten afgeschermd worden met

een slagvaste kunststof. Bij het stukstoten of spontaan springen van een lamp kan de honing verontreinigd worden met glassplinters en/of chemische stoffen.

6. In de werkruimte of aangrenzende ruimte moet warm en koud leidingwater zijn, een zeepdispenser en wegwerphanddoekjes. Het gebruik van warm water is tijdens de verwerking van honing sterk af te raden. Door de vrijkomende waterdamp kan het watergehalte in de honing stijgen.
7. Werkbladen moeten goed te reinigen zijn (geen hout of ander poreus materiaal).
8. Alle oppervlakten waarmee de honing in aanraking kan komen moeten roestvrij, schoon, glad, goed te reinigen en te desinfecteren zijn (roestvaststaal en kunststof).
9. Bovenstaande geldt voor alle gereedschappen en machines (ontzegelvork/mes, ontzegelmachine, honingslinger, zeven, honingroerders en voorraadvaten/emmers).
10. Een geëigende mogelijkheid om alle gereedschappen, glazen, zeven, vaten e.a. te kunnen afwassen. Dit kan niet in de ruimte waarin de honing staat of is opgeslagen (honing is hygroscopisch). In veel gevallen is er voor de imker geen andere mogelijkheid dan dit buiten te doen.
11. Honing moet in een droge, koele en stof- en geurvrije ruimte worden opgeslagen. De ruimte moet gevrijwaard zijn van mieren, bijen, andere insecten en ongedierte.
12. Huisdieren als honden, katten, vogeltjes e.a. mogen op geen enkele wijze toegang hebben tot de ruimten waarin honing geogst of verwerkt wordt.

De praktijk

Artikel 7 van het Nederlandse Warenwetbesluit laat waarschijnlijk ruimte voor de hobbyimker. Een duidelijke interpretatie van het besluit voor de Nederlandse imker is er echter (nog) niet. In Duitsland is men hobby-imker tot 28 volken, in België tot 24 volken. Voor de telling wordt het aantal productievolkten op 1 april aangehouden. Productievolkten zijn die volken die uit minimaal 1,5 kg bijen bestaan. Voor de beroeps- of semi-beroepsimker is de wetgeving duidelijk. Deze moeten altijd een werkruimte hebben voor de oogst en verwerking van de honing, met daarin alle door deze wet voorgeschreven voorzieningen.

De interpretatie in Duitsland van de Europese verordeningen ziet het anders voor de hobbyimker. Hier wordt de soep niet zo heet gegeten. In de huiskuken mag de honing geogst of verwerkt worden mits deze keuken tijdens de werkzaamheden niet voor het bereiden van eten of andere werkzaamheden gebruikt wordt. Verder gelden alle voorschriften zoals boven vermeld. In ruimten als garages, werkplaatsen en kelders, waar geuren en stoffen aanwezig zijn die niets met honing te maken hebben, is het verboden met een levensmiddel als honing te werken.

Aanvullende hygiënemaatregelen

Schoon en hygiënisch werken is vanzelfsprekend, bacterie- en kiemvrij is een uiterste. De imker oogst zijn honing op warme dagen. Om de honing te kunnen oogsten neemt de imker een deel van de bijenwoning, de honingbakken met de raten met honing, mee naar zijn schone werkruimte. Het inwendige van deze honingbakken is zoals we weten nagenoeg steriel. Van de buitenkant van deze bakken kunnen we dit onmogelijk aannemen.

1. Werk bij de honingafname niet met rook of andere bijenver-

- drijvende stoffen als FABI-spray en carbol. Deze twee laten ontoelaatbare residuen in de nog te oogsten honing achter.
2. Plaats nooit een raam met honing op de grond, dan worden bacteriën zoals *Glostridium botulinum* uit de ondergrond opgenomen. Deze bacterie is verantwoordelijk voor het dodelijke kinderboutulisme bij kinderen jonger dan een jaar.
3. Maak bijenkasten aan de buitenkant schoon. Doe dit altijd als volken in fruitplantages en in koolzaad hebben gestaan. Door de (noodzakelijke) bespuitingen in deze teelten worden ook de bijenkasten bevuild. Door handcontact kunnen de bestrijdingsmiddelen op honingraat worden overgebracht.
4. Veeg de zich nog op de raten bevindende bijen met een schone bijenveger af. Leg de bijenveger niet op de grond en gebruik deze niet voor het wegvegen van spinnenwebben en stof. Maak de bijenvegers regelmatig schoon met heet (soda)water.
5. Gebruik voor eventuele verwarming van de werkruimte een elektrische kachel of de centrale verwarming. Gebruik nooit een gasgestookte- (vocht) of een petroleumkachel (geur en vocht).
6. Gebruik geen sterk geurende zeep voor het wassen van de handen. Honing neemt geuren op.
7. Draag schone en geëigende kleding die niet pluist.
8. Doe ringen af en werk niet met gelakte nagels.
9. Werk bij het slingeren niet met handschoenen. Door het zweten in deze handschoenen kunnen schadelijke kiemen toenemen.
10. Rook niet tijdens de verwerking van honing.
11. Gebruik voor de opslag van honing alleen vaten of emmers die bedoeld zijn voor de opslag van levensmiddelen.
12. Gebruik voor de stapeling van emmers geen spaanplaat. Spaanplaat is slecht te reinigen en geeft giftige fenolgasen af die door de honing kunnen worden opgenomen.
13. Reinig de emmers na gebruik grondig. Schimmels floreren uitstekend op minimale honingresten.
14. Reinig alle hulpmiddelen en de honingslinger grondig. Dit kan uitstekend met koud kraanwater. Reinig een nylon puntzeef vooraf altijd met koud water. Bij gebruik van warm water smelten de wasresten en verstoppen het weefsel. Zonodig met heet water naspoelen.
15. Maak van het oogsten, slingeren en verwerken van het levensmiddel *honing* geen circus met toeschouwers. Een demonstratie achter glas behoort vanzelfsprekend wel tot de mogelijkheden. De Europese wetgeving met verordeningen 852/2004 853/2004 omvat veel meer. Een groot deel van deze verordeningen heeft geen betrekking op de imker, maar met het aan deze verordening ontleende 'Warenwetbesluit hygiëne van levensmiddelen' heeft de Voedsel en Waren Autoriteit de mogelijkheid wantoestanden aan te pakken. Echter, een zichzelf respecterende imker zorgt dat hij zijn zaakjes goed geregeld heeft.

Bronnen

Cursus 'Ümsetzung der neuen Lebensmittelehygiene- Verordnung (852/2004)'. Docent: Stefan Tannenber öbuv Sachverständiger für Lebensmittelhygiene, Heinsberg, Duitsland, d.d. 06-10-2006
Hygiene-Fibel, Grundlagen der Lebensmittelhygiene in Imkereibetrieben. Landeswirtschaftskammer Nordrhein-Westfalen, Münster, 2004. (verkrijgbaar bij Bijenhuis)
www.devlijtigebie.be/informatie/Bijenteeltgids_2007_concept.pdf

Imkerervaringen

Jaap Smit

Vijftig jaar ontwikkeling in de bijenhouderij (3)

In de jaren '70 werd de bijenhouderij in Noord-Nederland belangrijk gestimuleerd door cursusonderwijs en de Noordelijke Bijenmarkt bij de 'tuinbouwschool' in Eelde. In dit artikel genoemde imkers zijn in Noord-Nederland bij velen bekend.

Voor mij privé was naast verdere schooling het leren werken met meer zwermtrage bijen en daarbij passende methodes in die jaren belangrijk.

Lerarenopleiding

Met onze relatief lange praktijkervaring volgden Wietse Faber en ik deze van 1972 tot 1974 bij bijenteeltconsulent Pettinga. Bekende imkers als Jan Speelziek en Job van Praagh waren medecursisten. De functie, bouw en ontwikkeling van de bij kwamen uitgebreid aan de orde. De praktijk was sterk op het werken met kunstzwermen (Aalsteren) georiënteerd. We wisselden met elkaar gegevens uit van recente onderzoeken en ervaringen. Tijdens de praktijklessen in de IJsselmeerpolders zagen we hoe een loze imker zijn kleine volken in grote kasten aan het eind van een rij opstelde. Geholpen door westenwind en vervlieggen had hij twee weken later uitpuilende kasten die amper te tillen waren. Over toepassing van kennis gesproken!

Bijenteeltcursussen

Na afronding van deze opleiding breidden Piet Kamstra, Wietse Faber en ik het cursusonderwijs sterk uit. We hadden cursussen van vijftien tot zeventig jaar. Jongere mensen konden en wilden zich meer dan nu binden aan een cursus. Harry Dijkema paste met succes kennis en ervaringen uit het buitenland toe. Hij teelde en werkte met geselecteerd materiaal van de Kaukasische-, Carnica- en vooral de Buckfastbij. De kennis en ervaring van Harry waren een stimulans voor het cursusonderwijs en voor de ontwikkeling van de bijenhouderij in Noord-Nederland. Diverse bedrijfsmethodes en

koninginnenteelt voor eigen gebruik werden door hem in vervolgcursussen opgenomen.

Noordelijke Bijenmarkt

Het groeiend aantal beginnende imkers en de vraag naar bijenvolken was aanleiding om met Frits Kruse het initiatief te nemen voor de Noordelijke Bijenmarkt in Eelde. Mede door informatie van koninginnenteelers, het overlarven en het verstrekken van aangebroede doppen werd de bijenteelt bevorderd. De markt had aanvankelijk een belangrijke publieksfunctie. Door allerlei andere activiteiten en veranderende belangstelling van imkers werd de jaarmarkt na ruim 25 jaar beëindigd. Tot de NBV-studiedag te Witteveen op 18 november 2006 organiseerde de marktcommissie regionale themadagen in het najaar.

Werken met andere bijen

Door veranderde drachtomstandigheden kwam in de jaren '70 meer nadruk meer op de koolzaaddracht. Met sterke vroeg zwermrijpe 'zwarte' volken mis je echter een deel van de dracht. Carnicabijen zouden veel beter zijn. Gezamenlijk teelden we mooie moeren; niet zo maar moeren uit redcellen van een moerloos volk. Ze werden bevrucht op Schiermonnikoog. En het resultaat? Zwermen voor de kast vol was en steeklustige nakomelingen. We waren gauw genezen. Carnica's van nu worden op meer eigenschappen beoordeeld dan toen.

Kaukasische bijen standbevrucht en ook de eerste nateelten deden het beter.

Met de voorjaarsontwikkeling, een broedkamer met broed boven de honingbak geplaatst en een lege bak ondergezet (half mei) werd de zwermvlucht tenminste twee weken uitgesteld. Zo haalde ik voor het eerst van één kast dertig kilo koolzaadhoning; helaas geen gemiddelde van alle kasten. Over deze werkwijze/methode de volgende maand meer.

Door actieve imkers-koninginnenteelers als Harry Dijkema en Gosse van der Velde kreeg de door Broeder Adam ontwikkelde Buckfastbij meer aandacht. Cursussen hielpen bij het verspreiden van geselecteerd materiaal (meest Buckfast, maar op verzoek ook nieuw Carnicamateriaal). Met standbevruchte moeren kregen we meer zwermtrage en minder steeklustige bijen. Ik heb het Buckfastmateriaal erg leren waarderen omdat je met minder werk meer plezier van het imkeren kunt hebben.

Belangrijker dan de keuze voor een ras of teelttype acht ik de noodzaak om te testen en te selecteren op gewenste verervende eigenschappen.

Imkerverenigingen, belangengroepen en teeltgroepen zouden de gemeenschappelijke belangen veel meer moeten bundelen. Welke rol kan de NBV hierin spelen?

Om over na te denken

- Actief deelnemen aan verenigingsactiviteiten en plaatselijke studieclubs geeft meer inhoud aan het imkeren. Je vergroot op een plezierige manier kennis, je kunt er je voordeel mee doen met je eigen bijen.
- In onze voor bijen minder tolerante samenleving is het een plicht om te werken naar en met gezonde zachttaardige zwermtrage bijen. Je voorkomt dat je je bijen moet wegdoen door burenruzies, je bevordert dat mensen positief gaan denken over bijen en bijenhouden.

foto's Hennie Oude Essink

1 De 'Grote Teunisbloem' is een krachtige zomerbloeiër, die wel 2 m hoog wordt en door haar vele zijtakken dagelijks voor een rijkdom aan fraaie heldergele bloemen zorgt. Zij bloeit van juni tot september, heeft veel nectar en pollen in de aanbieding en trekt daarmee veel soorten bestuivers aan bij licht en donker. Bij ons vliegen vooral honingbijen op de plant en oogsten pollen en nectar.

Teunisbloem (*Oenothera* L.)

Hennie Oude Essink

De Teunisbloemfamilie (*Onagraceën*) heeft nazaten over de hele wereld, met enige nadruk op Amerika. Zij kent ruim 600 soorten, merendeels kruidachtige planten, die de volgende eigenschappen gemeenschappelijk hebben: een gerekt, buisachtig vruchtbeginsel, waarop een lange dunne buis groeit 'de kelkbuis'; op deze kelkbuis staan de overige bloemdelens. De bloem is doorgaans viertallig. De stijl groeit door de kelkbuis heen en eindigt in een vierlobbig-, soms knotsvormig stempel. Onder in de kelkbuis op het vruchtbeginsel bevinden zich nectariën; het pollen is doorgaans erg draderig. Na de bloei valt de kelkbuis met de bloem af en blijft de langwerpige vruchtdoos over (afb.3). De bloemen zijn tweeslachtig.

Tot de rijkbloeiende leden van de familie horen het siergewas de Fuchsia, het Heksenkruid, de diverse soorten Wilgeroosje en het geslacht Teunisbloem, dat ongeveer 80 'soorten' kent.

De plant komt van oorsprong uit

Amerika. In de 17^e eeuw werd zij naar Europa gehaald, waar zij snel andere soorten ontwikkelde. Europa kent thans vele soorten die verwilderd zijn en gaandeweg als inheems worden beschouwd; daarnaast wordt het aantal nieuwkomers en cultivars steeds groter (afb.2).

De plant vormt eerst een rozet met een stevige penwortel; het jaar daarop komt de bloeistengel omhoog en vormt langs de steel van beneden naar boven bloemen (afb.3); na de bloei sterft de plant af. Doorgaans is de plant tweejarig (-biennis); soms echter ook eenjarig of meerjarig.

De Teunisbloem in Nederland

Hoewel er in hoog tempo nieuwe soorten en tussenvormen ontstaan, waardoor grenzen steeds moeilijker te trekken zijn, komen in Nederland in grote lijnen drie soorten voor: 'De Kleine'; 'de Middelste' en de 'Grote Teunisbloem'.

De Kleine Teunisbloem (*Oenothera parviflora*) is middengroot; de bloeistengel staat vaak scheef en is niet vertakt; de

bloemen (afb.4) zijn half zo groot als die van de 'middelste'; de vier kelklobben zijn zachtrood en bereiken nog niet de helft van de 'kelkbuis'. De bloeisteel is groen, alleen de variant Zandteunisbloem uit het Waddengebied heeft rode haarknobbels aan de voet.

In de 18^e eeuw kwam de plant uit Oost-Canada naar Europa. Zij is in ons land vrij algemeen, vooral verspreid door zandverplaatsingen.

De Middelste Teunisbloem (*Oenothera biennis*) is een plant van 1,5 meter; de bloeistengel is meestal vertakt; aan de voet is de stengel rood getint maar verder geheel groen. Het kroonblad is 2-3 cm lang. De kelklobben zijn langer dan de helft van de kelkbuis (afb.5). In het Noord-Amerikaanse Virginia werd de plant geteeld om haar sierwaarde en als voedselplant (de penwortel werd als Schorseneer gegeten).

In de 17^e eeuw kwam zij naar Europa waar de plant nu algemeen is; in Noord-Amerika is zij verdwenen.

De Grote Teunisbloem (*Oenothera ery-*

2 *Oenothera speciosa* Siskiyou pink; vele nieuwe soorten en cultivars komen op. De Siskiyou is een van de jongste roze(=pink) varianten; 0,5 m, winterhard en gek op bijen.

3 De bloemen staan in de oksels van de schutbladen. Het openspringen van een bloem duurt nog geen minuut; de volgende dag valt de bloem af en blijft alleen de vruchtdoos over.

4 De kroon van de 'Kleine Teunisbloem' is beduidend kleiner dan die van de andere soorten. De vierlobbige stempel lijkt dan ook veel groter.

5 Als de bloem open is, zie je het onderstandig vruchtbeginsel, de smalle kelkbuis, de vier spitse kelkslibben en de klokvormige kroon.

throsepala) is een forse plant van 2 meter en is ruim voorzien van vertakkingen. Het kroonblad is 4 à 5 cm lang; de kelkslibben zijn bijna even lang als de kelkbuis. Naar de felle rode strepen op de kelkbladen is de soort '*erythrosepala*' genoemd (erythros is Grieks voor bloedrood). Ook de stengel en het vruchtbeginsel heeft 'bloedrode' knobbels en strepen.

Midden 18e eeuw is de plant in Europa ontstaan. Sindsdien zijn er veel bastaarden met de 'middelste'. In 1982 kwam er een eenjarige tuinbouwvariant in cultuur: uit de zaden worden fijne oliën voor farmaceutisch gebruik gewonnen. De plant is van kruisbestuiving afhankelijk. Daarom kwamen er bijen bij. Dit leverde imkers veel nectar en pollen op.

De bloem

De bloem opent spectaculair. De bloemknop krijgt in de late namiddag een gele top, die langzaam groter wordt. Tegen zonsondergang springt zij binnen een minuut met een tik open en kijk je vervolgens in de prachtige klokvormige kroon.

De trechterbloem staat op een lange smalle 'kelkbuis', die op het langwerpige,

8 Deze boommhommel verzamelt pollen.

6 Als de langtongige insecten de nectar niet hebben weggezogen uit de lange kelkbuis, stijgt deze op en is het de beurt aan bijen en hommels.

vierkantig vruchtbeginsel groeit, dat in de oksel van een steunblaadje aan de groeistengel is ingeplant (afb.5). De kelkbuis is van binnen behaard en zuigt door capillaire werking de nectar op, die rijkelijk op het vruchtbeginsel wordt geproduceerd (afb.6). Op de kelkbuis steunen vier spitse, roodgroene kelkslibben de kroon; deze wordt gevormd door vier hartvormige, citroengele kroonbladen, die bij het opengaan van de bloem de fraaie klokvorm aannemen. De acht meeldraden hebben bij het opengaan van de bloem al rijpe pollen, die in slierten aan elkaar klitten en zo gemakkelijk worden meegenomen (afb.7). Vanuit het vruchtbeginsel komt door de kelkbuis heen de ene stijl naar boven; de vier stempellobben zijn veel later rijp dan het pollen (afb.8).

De bloem opent tegen de schemering en verwelkt pas de volgende dag tegen de middag; daarna valt de kelkbuis af en blijft er een vierhokkige zaaddoos over, die na rijping openspringt; de zaden worden door de wind uitgeblazen.

Bestuiving

De bloem levert een krachtige geurex-

9 Deze honingbij verzamelt ook pollen.

7 De acht helmknoppen produceren rijkelijk een sliertig en plakkerig stuifmeel dat zich hecht aan de bezoekers.

plosie af en trekt onmiddellijk de bestuivers naar zich toe. In Noord-Amerika zijn dat vooral Pijlstaartvlinders; bij ons bijen, hommels en nachtuiltjes. Bijen komen zelfs laat nog op de bloemen af en blijven er tot ver na zonsondergang op vliegen. Daarna zie je de uiltjes verschijnen. De volgende ochtend zijn bijen, hommels, zweefvliegen en vlinders al vroeg weer aanwezig totdat, afhankelijk van de hoeveelheid zon, de bloem tegen de middag verwelkt. Pollen worden verzameld door bijen, hommels en nachtuiltjes (afb.9/10). Op de nectar komen de vlinders af en bij goede capillaire werking bijen en hommels (afb.10).

De bloem blijft de hele nacht geuren en de kroon licht geel op bij het licht van sterren en maan; vandaar de naam: Nachtkaaers of Fries: Nachtlampe.

Naamgeving

De naam *Oenothera* komt uit het Oudgrieks, waar oinothèras de naam was van een plant, waarvan de wortel, als je hem opkookte, naar wijn (=oinos) rook, zoals ook die van de Teunisbloem. De Romeinen voegden dit brouwsel aan wijn toe om de slaap op te wekken.

10 Tot diep in de nacht zitten de bloemen vol nectarzuigende nachtuiltjes. Dit Gamma-uiltje, te herkennen aan de witte gamma op de achtervleugel, is een trekuiltje dat uit Zuid-Europa komt aanvliegen.

Zwermen (3) *Factoren die tot zwermen leiden*

M.J. van Iersel

In een bijenvolk spelen zelfregulerende processen een rol. Zwermen is ook het resultaat van een dergelijk proces. Pas als aan een aantal voorwaarden is voldaan, worden er zwermcellen aangezet. Koninginnenstof speelt daarbij een belangrijke rol.

Men vermoedde een chemische stof waarmee de koningin invloed uitoefende op de werksters: koninginnenstof. Toen men het 9-oxodeceenzuur uit de kaakklieren ontdekte, zag men zijn vermoedens bevestigd. De koninginnenstof was gevonden. Later heeft men ontdekt dat feromonen van de koningin met eenzelfde uitwerking uit verschillende bronnen komen. Koninginnenstof is een mengsel van verschillende stoffen die een belangrijke functie hebben bij de chemische communicatie in een bijenvolk. In verband met het zwermproces zijn onderstaande werkingen van belang.

Een eerste bron van koninginnenstof is de afscheiding van de kaakklieren. Hierin zijn vooral twee vetzuren van belang: 9-oxo-deceenzuur en 9-hydroxy-deceenzuur. Deze stoffen hebben invloed op het hofstaatgedrag, de redcelbouw, het zich niet ontwikkelen van de eierstokken van werksters en het aangeven van de aanwezigheid van de koningin in een zwerm.

Een tweede bron van feromonen bevindt zich op het achterlijf van de

koningin. Op enkele segmenten bevinden zich groepjes klieren. De afscheiding is waarschijnlijk continu gaande en speelt vooral een rol bij de hofstaat en de herkenning van de koningin.

Een derde groep klieren zit in de poten van koningin en werksters. Hier bevindt zich vlak boven de voet de Arnhartklier. Als de koningin over de raten loopt geeft zij geurstoffen uit die klier af, het voetspoorferomoon. Om het hele volk te informeren moet de koningin met regelmaat het broednest doorkruisen.

Het gaat bij koninginnenstof niet zo zeer om de hoeveelheid die per werkster beschikbaar is, maar om de geurwaarneming door de werksters.

Verspreiding van koninginnenstof

De hofstaat is een krans van jonge werksters om de koningin, die zich vormt zodra de koningin in het broednest stil zit. Jonge werksters die dan bij haar in de buurt zitten, worden door haar geur aangetrokken en worden dan hofstaatbij. Ze voeden en belikken de koningin en raken haar met hun antennes aan. Daarbij nemen ze koninginnenstof over. De werksters raken zo besmet met koninginnenstof en lopen snel bij de koningin vandaan. Doordat zij de geurige koninginnenstof bij zich dragen, zijn ze 15 – 20 minuten aantrekkelijk voor andere werksters. Die maken antennencontact en komen in aanraking met koninginnenstof en worden daarmee

geïnformeerd over de aanwezigheid van de koningin. Een hofstaat bestaat enkele minuten en dan loopt de koningin ervan weg. Elders wordt weer een nieuwe hofstaat gevormd met andere jonge bijen.

Belemmering van verspreiding

De snelle groei van het aantal bijen leidt tot een grotere dichtheid van bijen op de raat. Daardoor raakt het broednest overbevolkt en kunnen jonge bijen en ook de koningin zich moeilijker verplaatsen. De verspreiding van de koninginnenstof vanuit de hofstaat verloopt dan ook trager. Daardoor worden de bijen aan de rand van het broednest slecht geïnformeerd over de aanwezigheid van de koningin. Ze

gaan speeldoppen uitbouwen, die door de koningin belegd worden als zij lege cellen komt zoeken voor haar eitjes.

Leeftijdverhouding

Een gevolg van de toename van het aantal werksters in een relatief korte periode is ook dat de leeftijdsverhouding van

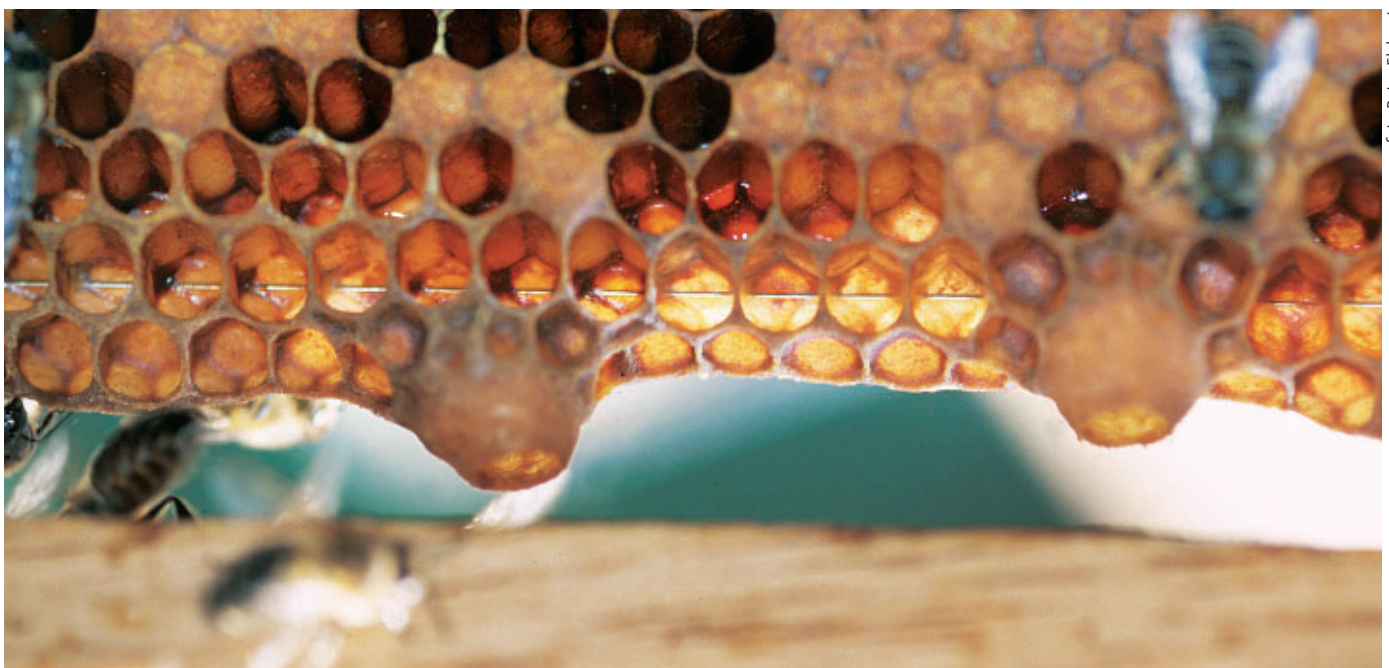

foto Peter Elshout

de populatie werksters onevenwichtiger wordt. Als volken starten met de aanzet van doppen is ongeveer 50% van de werksters in een volk jonger dan 8 dagen. Door die overvloed aan jonge bijen is er dan een overvloed aan bouw- en broedverzorgingscapaciteit, die de zwerm goed van pas zullen komen bij de start in een nieuwe woning. Jonge werksters die geen broed verzorgen, bouwen een eiwitreserve op.

Omgevingsfactoren

Imkers weten uit ervaring dat volken in een te kleine kast zeker gaan zwermen. Er is onderzoek uitgevoerd waarbij gekeken werd naar de grootte van de woning en het zwermgedrag. Daarbij zwermde

100% van de volken die gehuisvest waren in kasten met een inhoud van 21 dm³. 60% van de volken zwermde in kasten met een inhoud van 42 dm³. Een spaar-kast met 2 broedkamers heeft een inhoud van 66 dm³. Aan de hand van deze gegevens kunnen we zeggen dat bij een bijenvolk in een normale Nederlandse spaar-kast met 2 broedkamers en een honingkamer het zwermen niet zo snel wegens ruimtegebrek op gang zal komen.

Oorzaak van het zwermen

Koninginnenstof, ruimtegebrek en leeftijdsverhouding zijn enkele factoren die samenvallen met de aanzet van doppen. Toch mogen we niet zomaar concluderen dat zij de oorzaak zijn van de aanzet van doppen. Het op gang komen van de zwermdrift wordt door een complex van factoren veroorzaakt. Het zou mooi zijn als we als imker deze factoren zouden kunnen meten en op basis daarvan zouden kunnen bepalen op welk moment het zwermprogramma van start gaat, maar we komen niet verder dan een schatting. We kunnen het zwermen vertragen of verhinderen door invloed uit te oefenen

op de factoren die tot zwermen leiden: bijen en broed afnemen, de koningin wegnemen, ruimte geven om eitjes te leggen, honing slingeren. Zwermverhinderende maatregelen beïnvloeden de voorwaarden die het zwermproces op gang brengen.

Speeldoppen

Er zijn altijd wel speeldoppen (foto 1) op de raten te vinden. Ze zijn geen voorbereiding op het zwermen, ook al zijn ze in de zwermtijd het talrijkst en ontstaan de zwermcellen er wel uit. Bouwbijen die minder koninginnenstof waarnemen, beginnen met het uitbouwen van speeldoppen. Andere gelijkgezinde bijen gaan ermee verder. Weer andere bijen die wel

voldoende feromoon hebben waargenomen, knabbelen weer een stukje van de moerdop in wording af. De volken tellen in het voorjaar veel huisbijen en als de vlieg-bijen dan ook nog thuis blijven omdat er geen dracht is, zijn er nog meer bijen die niet of onvoldoende geïnformeerd worden over de aanwezigheid van de koningin. Een extra stimulans om met het zwermprogramma te gaan beginnen. Opbouw en afbraak van speeldoppen gaan een tijdje door, maar op een zeker moment zijn er gepoetste en uitgebouwde speeldoppen, die door de koningin belegd worden. Dat is de start van het zwermprogramma.

Voorbereidingen op het zwermen

Na het beleggen van de eerste zwermcel worden gedurende 9 dagen zwermcellen belegd. Dat kan variëren van enkele cellen tot 30 of meer. Het hangt onder andere van het ras af. Zwermtrage bijen zetten er minder aan dan zwermvlieger volken. Het opkweken van de jonge koninginnen gaat lang niet zo vlotjes als ogenschijnlijk lijkt. Lang niet alle eitjes in de zwermcellen bereiken de eindstreep. Behalve zwermcellen belegt de koningin

ook werkstercellen maar niet meer met de aantallen die ze kort voor het beleggen van de zwermcellen gewoon was. Ze krijgt minder voedsel van de werksters en de hofstaat wordt kleiner. De koningin neemt in gewicht af. Bovendien wordt ze door de werksters opgejaagd. Tijdens dit opjagen kan ze gaan tuten (foto 2).

Werksters hebben onder normale omstandigheden ongeveer 10 mg honing bij zich. Vanaf 10 dagen voor het zwermen gaat dat oplopen tot ongeveer 35 mg honing kort voordat het volk zwermt. Dat geldt voor alle werksters, ook voor de werksters die niet met de zwerm mee zullen gaan. Mogelijk is het beleggen van zwermcellen een signaal voor het opne-

foto's: Peter Elshout

men van meer honing. Het verklaart ook dat de haaldrift in deze periode terugloopt. De honingmagen zitten immers vol. Kort voor het afkomen van de zwerm hangen grote aantallen bijen onder aan de raten.

Er is een bepaalde manier van dansen die het zwermen beïnvloedt: de trildans. Bij deze dans trilt de bij met haar lichaam in buik-rug richting, vooral met het achterlijf. Zodra de eerste zwermcel belegd is, neemt het aantal keren dat de koningin met deze dans bewerkt wordt toe tot wel 300 keer per uur kort voor het zwermen. Dit intensieve betrillen van de koningin hindert haar activiteit en verhindert mogelijk dat zij de koninginnen in wording aanvalt. Als het dansen enige uren voor het vertrek van de zwerm stopt, kan haar dat mogelijk stimuleren met de zwerm mee te gaan.

Geraadpleegde literatuur

Naturgemässe Bienenzucht, R. Moosbecker en J. Bretschko. Leopold Stockerverlag, Graz 1996
The biology of the honeybee, Marl L. Winston, First Harvard University Press paperback edition, Massachusetts 1991.

van imkertotimker

Ko Zoet

Raadgevingen van Vader Cats (1656)

"In den winter moet men hun voor de koude bewaren, en strooy om de korven binden; als het sneeuwt hun de vlieggaten met een blekjen daer gaatjens in zyn, stoppen, opdat zy loegt hebben, en niet uytkomen; want als de zon schynt, vliegen zy uyt, en komen op de sneeuw, daer zy vervriezen, en met groote menigte dood gevonden worden, waer door de stokken te zwak worden. Het gebeurt wel als het hard vriest, dat de biën op malkander zitten, en zoo aessemen dat den damp somwylen uyt de korven vliegt, welken damp bevriesd, dan kunnen de biën geenen adem hebben, waerom men de gaetjens in de blek-jens met een elssen doorsteekt en opent."

Terschelling 2006 (2)

Prachtig dat opgeheven vingertje van Vadertje Cats. Wat is er toch weinig veranderd. Terug naar de huidige tijd. Driehonderdvijftig jaar later zijn wij druk met ons project. Na afloop van een inspectieronde was er tot grote verrassing van de aanwezige imkers een pot heerlijke voorjaars honing. Honing van de projectvolken met een foto-etiket gemaakt op de werkplek. Vanaf half mei waren er bij een aantal volken zwermperikelen waardoor de ontwikkeling achterop raakte. Toch werden ze ook klaar gemaakt voor de reis naar het Lamsoor. Van te voren waren door een paar man langs de zuidkant van het Oudschermerdijk, een dijklichaam uit het verre verleden, een aantal stellingen geplaatst en op 11 juli was het dan zover. Het was die avond perfect weer om te reizen, fris en bijna windstil. Nadat de volken waren geplaatst en de vlieggaten geopend, had zich hier en daar een flard grondmist gevormd. Vanaf onze hoge positie op het duin keken we in zuidelijke richting over de open vlakke van de Boschplaat met in de verte de Waddenzee. Langzaam maakte de volle maan zich los van het water. Een enkele opgeschrikte meeuw vloog rond. Verder een doodse stilte en daar stonden we dan. Elf individualisten in stille verwondering bijeen. Het was geweldig.

Gelijke monniken...

In samenspraak met een aantal begeleidende imkers van de vaste wal was afgesproken alle volken op dezelfde wijze te behandelen. Dan valt er iets te vergelijken. Bij het opstellen van het behandelingschema was uit het oog verloren dat de volken aan het begin van het projectjaar klein waren. Bovendien zijn de omstandigheden die de ontwikkeling bepalen op een eiland, omringd door koud zeewater, totaal anders dan aan de vaste wal. Aan het einde van de voorjaarsdracht kwam de afspraak van 'een gelijke behandeling voor alle volken' dan ook onder druk te staan. Wat was het geval. De BV (Buckfastvolken) hadden de voorjaars honing in broed omgezet en ze stonden droog. De andere volken hadden voedsel rond het broednest opgeslagen en konden nog voort. Wat te doen? Star vasthouden aan een papieren afspraak is er dan niet meer bij. Project of geen project, als imker heb je behalve de verantwoordelijkheid ook een zorgplicht over de bijenvolken. De BV kregen gelijk een plak vast voedsel. Later tijdens de drachtpauze zijn alle volken meerdere malen gevoerd met vast en vloeibaar voedsel. Een ander verhaal is de behandeling van de volken op de Boschplaat. Bij de BV lag een moerrooster op de onderste broedbak, bij de CV (Carnicavolken) en vier EV (Eiland-

volken) lag een rooster op de tweede bak. De broedruimte van deze volken was dubbel zo groot als die van de BV. Er was meer honing rond het broednest opgeslagen, honing die niet in de telling van de opbrengst is meegenomen.

Wat werd er geogost?

Van de BV was de gemiddelde oogst ruim 22kg/volk. De EV brachten het tot bijna 18kg en de CV sloten de rij met 14.5kg/volk. Vier EV waren zo druk geweest met zwermperikelen dat ze te zwak waren om een derde bak te bezetten. Ze kwamen niet verder dan gemiddeld 10kg/volk. Van de overige vier EV, op drie bakken met een moerrooster op de tweede bak, werd gemiddeld 25.4kg/volk geslingerd. De vier BV met grootste opbrengst, met een rooster op de onderste bak, kwamen tot hetzelfde resultaat. De vier CV met het beste resultaat scoorden 18.5kg/volk. Uit het totaalresultaat van de EV blijkt duidelijk de negatieve invloed van het zwermen op de opbrengst.

Rond de zwermneiging

Bij het aantreffen van moerdoppen werd het volk gesplitst. Alle doppen werden gebroken en op de onderbak met

Lamsoor (*Limonium vulgare*)

broed in alle stadia werd de separator gelegd. In de bak boven de separator kwam de koningin en het overige broed. Deze bak kreeg een aparte vliegopening. Alle vliegbijen vlogen af op de moerloze onderbak en daar werden redcellen aangezet. Acht dagen later werden alle doppen uit de onderbak gebroken en voor alle zekerheid een gemerkt raam met eitjes ingehangen. Acht dagen later zijn opnieuw alle aangezette doppen weggebroken. De bijen in de onderbak waren nu hopeloos moerloos. Een aantal dagen later is de separator verwijderd en werd er weer één volk van gemaakt. Het verenigen van de twee volksdelen ging zonder problemen. Meer dan dat zelfs. Het leek erop dat de bijen elkaar als ouwe bekenden juichend in de pootjes vielen en er alsnog een (zwerm)potje van maakten. Theorie en praktijk gingen in 2006 bij een aantal volken onder de heersende omstandigheden hun eigen weg.

Bijenst(r)eken

Behalve de projectvolken heb ik ook nog mijn eigen bijen. Sinds een paar jaar tref ik daarin Buckfastbijen aan, te herkennen aan de rode tekening op het eerste achterlijfsegment. Van vervliegen is geen sprake want de dichtst bijzijnde BV staan op een paar honderd meter afstand. De Buckfastbij staat bekend om haar fanatieke haalgedrag, een prima eigenschap en je kunt ze met een gerust hart Buck(fast)ers noemen. Elke medaille heeft echter een keerzijde en dat merkte ik tijdens de eerste inspectie half april. Mijn volken krijgen dan gelijk een honingkamer met nog natte geslingerde raten. De bakken waren nog maar net tevoorschijn gehaald of ze waren omgeven door een tiental zoekende bijen, Buckfasters. Hetzelfde vond plaats tijdens de inspectie. Dat was volkomen nieuw voor me. Het plezier van de eerste inspectie was minder. Ik moest zelfs de kap gebruiken want mijn bijen reageerden geprikkeld op de ongenode bezoeken. Via dit zijsprongetje bezoeken we nu de projectvolken. In al deze volken zijn Buckfasters te herkennen. Het is heel goed mogelijk dat ook de Carnica en

Eilandbijen zich door vervliegen over alle volken hebben verspreid, maar dat is niet te controleren. Vooral tijdens de drachtloze periode na de voorjaarsdracht was het bijzonder onplezierig om de EV te inspecteren. Natuurlijk, er zijn verzachtende omstandigheden zoals weinig of geen dracht, een opstekende zwermneiging, een inspecterende imker met een imkerpak walmend van de bijensteken, weinig voedsel in de volken enz. Het was echter opvallend dat de Eilandbijen elders veel makkelijker te behandelen waren.

Terug van het Lamsoor

Een paar dagen voor het vertrek van de Boschplaat zijn de uitlaten geplaatst. Het kastnummer werd op de afgenomen bak en raten genoteerd. Daarna zijn de bakken gewogen en door de leden mee naar huis genomen om de raten te slingeren. Een aantal dagen later zijn de geslingerde raten+bak opnieuw gewogen. Uit het verschil in gewicht is de hoeveelheid geslingerde honing bepaald. Er was niet gekolbd. De bakken met geslingerde raten, waarin restanten heidehoning, werden gestapeld en mochten door de bijen op een mooie plek in het bos worden schoon gelikt. Het werd een gonzend tuinfeest. Daarna zijn deze bakken op de bodemplank van de volken geplaatst. Elk volk stond nu op twee broedbakken. Het afvoeren kon beginnen.

Kanttekeningen achteraf

Dat er bij de eerste voorjaarsbehandeling gelijk een bak met ramen kunstraat onder en boven de bak met broed werd geplaatst was bittere noodzaak. We moesten zo snel mogelijk aan uitgebouwde raten komen. Het was de goden verzoeken. De volken waren nog klein, het bleef koud en het bouwen van raat verliep traag. Toch kon er wat voorjaars-honing van enige EV en CV worden geslingerd. De EV vertoonden de meeste zwermneiging. De ontwikkeling van de Buckfasters verliep na de voorjaarsdracht

stormachtig. Ze werden nauwelijks gehinderd door zwermimpulsen. De ontwikkeling van de Carnica's volgde die van de Buckfast op afstand. Terug van de Boschplaat was er hoofdzakelijk wat gesloten broed in de volken. Bij een latere inspectie na het afvoeren waren er toch ook weer eitjes en larfjes aanwezig. We zijn nu halverwege de duur van het project. Om een goed gefundeerd oordeel te kunnen geven is een veel langere periode nodig, maar de afspraak is twee jaar. Het meest positieve van het project tot nu toe is dat het gemeenschapsgevoel onder de imkers niet alleen is wakker geschud, maar ook vleugels heeft gekregen. Ik houd u op de hoogte van het verdere verloop. (nù hoeft dat niet meer...)

Het weer in maart

Voor de periode 1871-2000 geldt voor het midden van het land als gemiddelde 114 uren zonneschijn, 65 millimeter neerslag en een maximumtemperatuur van 9,6°C.

Maartmaanden

Jaar	Zon (uren)	Neerslag (mm)	Max. temp °C
2002	++ (168)	- (41)	++ (11,8)
2003	++	-	++
2004	++ (151)	-	+
2005	N	-	N
2006	++ (152)	N	- (7,8)

Het weer in 2006

Seizoen/maand	Zon	Neerslag	Max. temperatuur
Winter 05/06	+	—	N
2006 maart	++	N	-
2006 april	N	N	N
2006 mei	N	++	+
2006 juni	++	—	++
2006 juli	++Record	—	++Record
2006 augustus	—	++Record	-
2006 september	+	—	++Record

van imkertotimker

Harm Warmels, boer, imker en ook nog reislustig

Ton Thissen

In 1972 overleed de Hoogevener Harm Warmels. Ik weet niet of en wat er bij zijn begrafenis over hem gezegd werd, maar ik stel er prijs op hem hier te memoreren als een man die het werk niet schuwde, voor het verenigingsleven een warm hart had en voor iedereen de tijd nam. Als vrijgezelle veeboer bewoonde hij samen met zijn zus een grote boerderij in Hoogeveen. Als imker was hij van 1923 tot 1971 secretaris van de Hoogeveense imkervereniging De Heidebloem, opgericht in 1913.

Volle maan

In 1963 ontving hij bij zijn 40-jarig jubileum als secretaris de zilveren medaille van de vereniging alsmede een zilveren wandbord dat later in de hal van zijn woning aan de Pieter de Hoogstraat kwam te hangen. Hij was er apetrots op. Als secretaris heeft hij bijna 50 jaar de notulen van de diverse door hem uitgeschreven vergaderingen gemaakt. Ze lagen in boekjes netjes opgeslagen in zijn kabinet. Op grond hiervan zou je hem de geschiedschrijver van de Hoogeveense imkervereniging De Heidebloem kunnen noemen. Een pikant detail betreft het tijd-

stip van vergaderen. Hoogeveen was destijds vergeven van het water. Dat had te maken met het afgraven van het veen, dat afgevoerd werd via zogenaamde wijken: zijvaarten in de veenderijen. Alle vervoer had toentertijd voornamelijk via het water plaats. Tot aan begrafenissen toe. Langs de vaarten liepen overigens wel smalle fietspaden die je via vlonders en bruggetjes zonder leuning over de vaarten voerden. In het najaar en in de winter waren die fietspaadjes echter nauwelijks begaanbaar. Vóór Harm Warmels de convocaties voor b.v. de jaarvergadering uitschreef, keek hij eerst op de kalender. De avonden met volle maan hadden zijn voorkeur: je kon dan tenminste zo'n beetje zien waar je fietste. Om zoveel mogelijk leden bij de vergadering te betrekken had er die avond een gratis verloting plaats en werd iedereen een gratis consumptie aangeboden.

De suiker

Ongetwijfeld heeft de suiker hem handen vol werk bezorgd. Via de grotere verenigingen had het onder toezicht inslaan van de accijnsvrije suiker plaats. Voor de imkers die de suiker – 3 kg per volk – kwa-

Berthus Padberg vertelt over zijn ervaringen als imker gedurende 40 jaar in Hoogeveen en ommelanden. Zo nu en dan geeft hij aan ons door wat hem over nóg vroeger ter ore kwam.

men ophalen moesten de hoeveelheden worden afgewogen en de geleidebiljetten worden ingevuld. Eén voor de imker en één voor de directeur van het belastingkantoor. Het vervoer naar huis werd bij steekproef gecontroleerd, maar ook werd op de stal het aantal opgegeven volken nageteld. Vooral het schrijfwerk nam veel tijd in beslag. Harm Warmels heeft bijvoorbeeld van 1925 tot 1963 190.000 kg suiker afgewogen en al die kilo's op de verschillende geleidebiljetten vermeld. In 1969 werd het verstrekken van de accijnsvrije suiker door de overheid afgeschaft. Al eerder – in 1960 – kwam er een einde aan de beruchte geleidebiljetten.

Daarnaast was hij jarenlang ook nog dephouder: imkers konden voor imkerbenodigdheden altijd bij hem terecht.

Reislustig

Je zou zeggen dat zo iemand niet of nauwelijks van huis kan. Temeer omdat hij ook op sportief gebied nog druk doende was. Zo was hij medeoprichter van sportvereniging Olympia in Hoogeveen en betrokken bij voetbalvereniging HZVV dat haar veld in Ruinen had, omdat het er daar op zondag niet zo christelijk aan toeging. Desondanks hield Harm Warmels veel van uitgaan in de zin van reizen en praktiseerde dat ook. Vaak werd op zijn initiatief een autobus gehuurd waarmee hij in gezelschap van andere boeren en imkers (die het overigens betalen konden) het land doorkruiste met een voorkeur voor bijen- en imkeractiviteiten.

Later kocht hij een auto: een DAF-je, een automaatje dus. Hij nam rijles, slaagde en reed vervolgens de achtermuur uit zijn garage: het ding stond nog in zijn vooruit!

Harm Warmels is niet meer. Het is goed dat hij via ons verenigingsblad vooralsnog in letters kan blijven voortbestaan.

foto Marleen Boerjan

Berthus Padberg op de NBV-studiedag Witteveen in gesprek met Marga Canters

We zijn héél dicht bij de bijen geweest

Anne en Elly Hollander

Het Dick Vunderinkfonds sponsorde ons dit voorjaar met €200,- om op de lokale basisschool een bijenproject op te zetten. We richtten ons met name op groep 4 van de school, maar ook groep 5 kon nog een graantje meepikken. Inmiddels is het project achter de rug: juf, kinderen en ouders hebben een heleboel opgestoken over bijen en bijenhouden en waren razend enthousiast.

Groep 4

Ons project was in eerste instantie gericht op groep 4 van de Michielschool in Schalkwijk, waar gedurende ongeveer drie weken in allerlei lessen aandacht is besteed aan bijen. We hebben twee keer een bezoek aan de klas gebracht. De eerste keer om een en ander te vertellen en te laten zien over bijen en bijenhouden. We hadden een kast bij ons, een korf, een stuk raat, dode werksters en darren en de belangrijkste imkermaterialen. Met een loupe werden de bijen bekeken. De kinderen vroegen ons de oren van het hoofd.

We deelden aan iedereen een bijenprojectboekje uit. Daar staat informatie in, een aantal puzzeltjes, kleurplaatjes en ruimte om zelf een verhaaltje te schrijven. Samen met de juf hebben de kinderen tijdens het project op school uit dit boekje gewerkt.

Levende bijen

Voor het tweede lesje hebben we van een imker uit de buurt, een observatiekast gekregen. Dat was natuurlijk helemaal mooi: levende bijen! De koningin (met stip) werd gezocht, het verschil tussen darren en werksters bekeken en de opslag van de honing in de raten.

In de week na de lessen is de klas op bezoek geweest bij ons in de tuin en in de bijenstand. Het was prachtig weer, dus de bijen vlogen volop. De klas telde 25 kinderen, die we hadden onderverdeeld in vier groepen, één groepje ging telkens mee naar de bijenstand. We hadden voor ieder een bijenkap en ze hadden lange broeken

en mouwen, dus iedereen kon lekker dicht bij de bijenkast komen kijken om te zien hoe het er echt aan toe gaat in een volk.

Verbaasd

Terwijl groep 1 in de bijen bezig was deed groep 2 een bijenquiz. Ondertussen was groep 3 bezig met het onderdeel honing slingeren. Voor het gemak hadden we de raten gevuld met water tegen de kleverigheid en tegen het bijenbezoek. Iedereen wilde natuurlijk een keer slingeren. De kinderen waren verbaasd over de hoeveelheid die er uit zo'n raat komt.

Omdat de echte honing natuurlijk niet kon ontbreken, hadden we bij groep 4 een tapvat gevuld met honing gezet. Ieder kind had een leeg potje van thuis meegevoerd en dat mochten ze zelf vullen.

Groep 5

De lerares van groep 5 had natuurlijk van ons bijenproject gehoord. Er was geen tijd en ruimte in het lesprogramma om het hele project in haar klas te herhalen. Toch kon ook groep 5 nog iets meepikken van de bijen. Als bij een schoolreisje ging de klas op fietstocht door het dorp waarbij een bezoek gebracht werd aan de die-

renarts, het dorpsmuseum en de kerktoeren. Of ze ook een kort bezoek aan de bijenstand mochten brengen? Dat mocht. Om 's middags 2 uur kwamen 2 groepen van ongeveer 15 kinderen een half uur in de tuin. Ook nu werd de kast bekeken, vertelden we het een en ander over de bijen en lieten de kinderen koek met honing proeven.

Open tuin

Als allerlaatste hielden wij op 18 juni open tuindag. Op deze dag mocht iedereen die dat wilde een kijkje in de tuin en in de bijen nemen. Een aantal kinderen maakte van deze gelegenheid gebruik met vader en/of moeder langs te komen en ze te vertellen hoe het allemaal in zijn werk ging. En natuurlijk dat ze 'héél dicht bij de bijen waren geweest'.

De kinderen hebben echt wat opgestoken over bijen, bijenhouden, honing en was. En ze vonden het hartstikke leuk. Volgend jaar kunnen we het zo weer doen met de kinderen die dan in groep 4 zitten. Heel erg bedankt dat u het project wilde sponsoren.

foto A. & E. Hollander

Iedereen kon lekker dicht bij de bijenkast komen kijken om te zien hoe het er echt aan toe gaat

Het teelt- en bevruchtingsstation Ameland in 2006

Jan Kienstra en Gosse van der Velde

Het bijenseizoen van het jaar 2006 zit er weer op. Het is tijd om zaken op een rijtje te zetten.

De volken op Ameland zijn heel goed uit de winter van 2005-2006 gekomen. Er waren geen verliezen en de volken bleken gezond te zijn. Ook de darrenvolken kwamen optimaal uit de winter. Deze zijn op tijd behandeld tegen de Varroa-mijt en werden zodanig voorbereid dat ze veel darren konden produceren.

Dank zij Christian Salau (de beheerder van het Duitse bevruchtingsstation Lautenthal in de Harz) hebben we dit jaar een 15-tal volken kunnen voorzien van dochters van de B25(CS). Volgens de in ons land voor Buckfastkoninginnen gebruikelijke Zweedse schrijfwijze: CS0225. Voor wie dit niet weet: de letters CS staan voor de teler (hier de naamsafkorting van Christian Salau), de cijfers 02 geven het geboortjaar (2002) van de koningin aan, de cijfers 25 laten zien dat de koningin uiteindelijk in kast 25 werd ondergebracht. Het voordeel van deze manier van schrijven is, dat je er direct een aantal gegevens uit kunt afleiden.

Sommigen zullen zeggen dat je zo niet kunt zien dat de betreffende koningin tot het (kunstmatige) Buckfast-ras behoort. Het zij zo. Als je echter schrijft B25, dan staat de B voor Buckfast.

Het bevruchtingsstation Ameland

We hadden een goede voorjaarsontwikkeling waardoor we bij het gereed maken van onze eigen bevruchtingsvolkjes over

veel bijen konden beschikken. Wel waren we wat later dan anders met het teeltprogramma: het tijdstip dat we hadden gekozen, viel samen met de eerste inzending van de bevruchtingskastjes. Ook dit jaar waren er veel imkers die de weg naar het bevruchtingsstation Ameland hebben gevonden: het is steeds weer een feestelijke bijeenkomst daar op de dijk bij Holwerd. Elders heb ik al eens opgemerkt dat deze ontmoeting – met uitwisseling van ervaringen – een verdieping van het imkeren is voor veel mensen. Voor de eerste periode (drie weken) hebben op zaterdag 3 juni 62 imkers hun kastjes gebracht. Gezamenlijk hebben ze ± 500 bevruchtingsvolkjes ingezonden. We hadden er al rekening mee gehouden dat we veel imkers en kastjes mochten verwachten (gezien de enthousiaste reacties in 2005), maar dit grote aantal verraste ons wel. Het is maar goed dat we veel aandacht hadden besteed aan de darrenvolken. Uiteindelijk bleek dat het aantal geslaagde bevruchtelingen 80% bedroeg. Voor de tweede periode, direct aansluitend op de eerste periode kwamen er 42 imkers die samen zo'n 350 kastjes meenamen. De tweede periode blijkt altijd wat minder druk te zijn. Waarschijnlijk heeft dit te maken met de vakantieplanning van de imkers. Het aantal geslaagde bevruchtelingen lag iets hoger dan bij de eerste periode: 82%.

Het 'laden en lossen' van de bevruchtingskastjes ging deze keer behoorlijk beter dan in andere jaren. Dat is uiteraard grotendeels te danken aan de imkers die hun kastjes op een betere

foto's Teeltstation Ameland

Aflevering van de bevruchtingskastjes op de dijk bij Holwerd

manier aanleveren (bijv. vier kastjes op een kleine pallet). Van onze kant hadden we een soort opbergrekken geregeld, waardoor de kastjes gemakkelijker in onze transportauto ondergebracht konden worden. Ook voor het vervoer op de bevruchtingsstand heeft dit systeem veel voordelen.

Het teeltstation Ameland

We hebben van een viertal lijnen nageteeld. Te weten: van de B128(TR), de AM0320, de AM0593 en de AM05244. De beide laatste hebben Ligustica-achtergrond. De teelt is voorspoedig verlopen en we hebben veel imkers kunnen voorzien van een koningin.

De warmte heeft ons vermoedelijk wel parten gespeeld. Enkele koninginnen van het jaar 2005 raakten in de stress door het verzenden. We wijten het mee aan het feit dat de koninginnen vanuit hun volle productie wat het leggen van eieren betreft, opeens tot stilstand kwamen. Wanneer ze wat langer onderweg zijn (naar het buitenland is dit al gauw vier tot vijf dagen), kan dit tot problemen leiden. We zouden (voorzichtig) mogen concluderen dat het langere transport, gecombineerd met de extreme warmte, problemen kan geven. In voorgaande jaren hebben we hiervan geen last gehad. Voor het overige was het een geslaagd teeltseizoen.

Nieuw materiaal

Van de heer Brause, die in de omgeving van Berlijn woont, hebben we een Nieuw Zeelandse Ligustica-lijn gekregen. Het is duidelijk ander materiaal dan wat wij in 1998 van het Kangaroo-eiland ontvingen. Daar waar wij de leerbruine versie van de Ligustica kregen, was de Ligustica die we van de heer Brause ontvingen juist heel licht oranje.

N.B. de Ligustica's komen van oorsprong uit Italië waar meerdere subrassen aanwezig waren, o.a. het leerbruine subras dat

mee de oorsprong van de Buckfastbij vormt en alleen nog raszuiver aanwezig is op het Kangaroo-Island aan de zuidkant van Australië (import rond 1884 -1885 en sindsdien een gesloten reservaat); en het licht oranje subras dat de basis werd voor de commerciële Amerikaanse Ligustica's waarvan geëxporteerd werd naar Australië en Nieuw Zeeland.

Van Gilber Bast hebben we Cecropia's gekregen (dit ras komt oorspronkelijk uit Griekenland). Deze zijn op Ameland aangepaard. Twee ervan zijn op Ameland gebleven en zeven zijn naar de vaste wal gegaan. Zoals Gilbert Bast dit materiaal omschrijft moet het iets zijn waarmee met plezier gewerkt kan worden.

Ook hebben we via Geert van Eizenga materiaal van Christian Salau gekregen. Het betreft hier dochters van de B80(CS). Deze laatste is via de heer Preisell uit Afrika gekomen. We hebben hiervan een aantal koninginnen opgezet en we moeten nog zien hoe het zich ontwikkelt. De B80(CS) en zusters daarvan hebben in 2005 als darrenvolken gediend op Baltrum.

Darrenvolken voor het jaar 2007

De darrenvolken die we in 2007 op Ameland zullen opstellen, zijn dezelfde als die in het seizoen 2006. Het zijn volken met koninginnen uit een goede lijn en door omstandigheden werden we gedwongen deze lijn nog een jaar te gebruiken. We zijn heel tevreden over de resultaten van de aanparingen die tot dusverre zijn gedaan. Ook van de inzenders van bevruchtingsvolkjes hebben we positieve reacties gekregen. We denken ook al na over de darrenvolken voor 2008. Zodra duidelijk is wat we hebben gekozen, zullen we daarover berichten

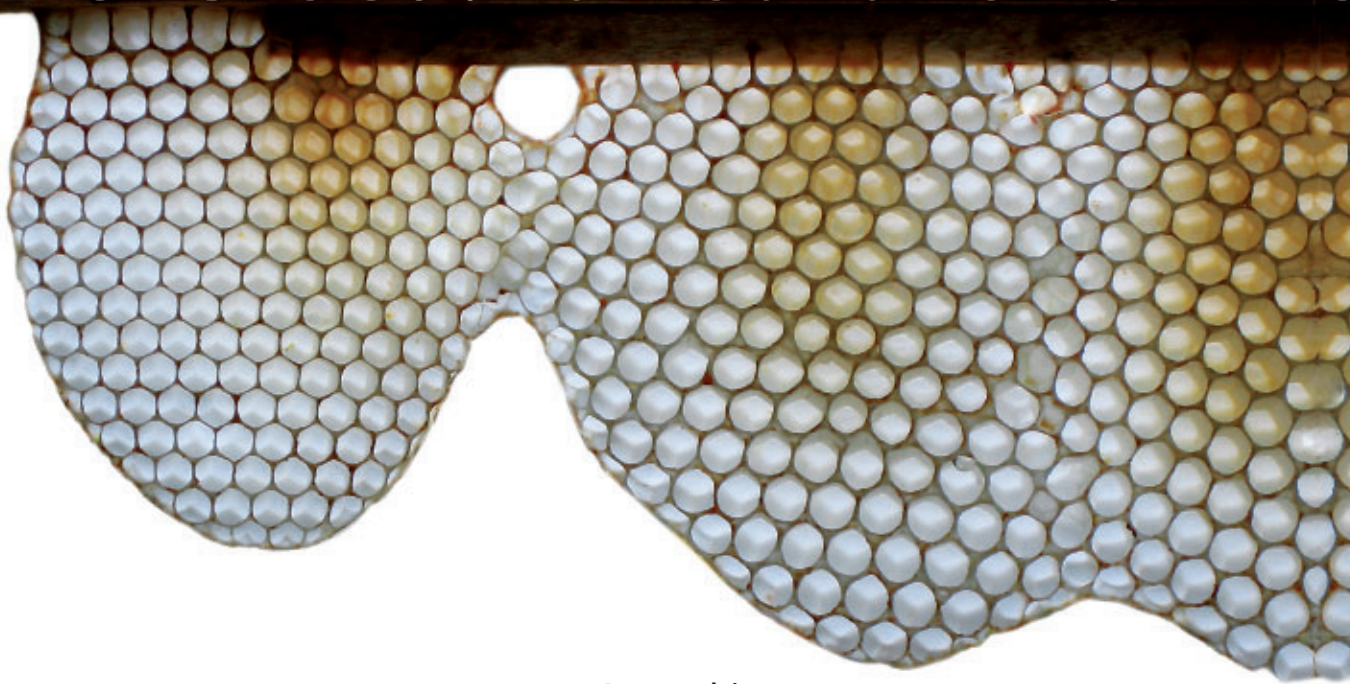
Van Loghemstraat 67, 9731 MD Groningen

t 050-54 21 794, **w** www.buckfastameland.nl, **e** gvdvelde@tiscali.nl.

Controle op geslaagde bevruchting

Darrenbroed: varroaval of onmis

Astrid Schoots

In en rond het bijenhouden is niets zwart-wit: in veel situaties is een verschillende aanpak mogelijk, elk met zijn voors en tegens. Deze maand: darrenbroed: varroaval of onmisbaar deel van bijenvolk.

Wanneer een zwerm of jong volkje de eerste opbouwfase achter de rug heeft gaat het darrencellen bouwen, in voorbereiding op latere moerddoppen. Werksterbijen willen graag darren om zich heen, darren horen erbij. Wanneer we aan een volk alleen maar fijn kunstraat aanbieden en er geen vrije bouwruimte is, zullen de bijen op een gegeven moment zelfs darrencellen op het werkterraat gaan bouwen, of werkterraat wegnagen en daar darreraat bouwen. Het komt bij grote volken zelfs af en toe voor, dat een kantraam van darrenraat al met eitjes belegd wordt, terwijl de een of twee naastliggende voerramen tussen broednest en kantraam nog met rust gelaten worden!

Bescherming rond broednest

Schotman schrijft in 1942 in zijn bijenbijbel nog dat het 'eenig nut der darren' is om de koningin te bevruchten, en dat ze verder maar de kostbare honingvoorraad verspillen. Toch beaamt ook hij dat het goed is om een volk enkele (!) darren te laten voortbrengen, omdat de bijen anders onrustig zijn. Gelukkig denkt men daar tegenwoordig dus iets genuanceerder over. Schotman stelt ook, dat de darren zich aan de buitenkant van de broedtros bevinden 'waar ze de werksters bij hun drukke werkzaamheden en broedverzorging niet in den weg lopen'. Of zitten darren daar misschien, omdat zij met hun solide lichaamsmassa een isolerende schil rond het broednest vormen? Dat laatste lijkt me aannemelijker, en deze beschermende broednestopbouw is ook prachtig te zien wanneer je een flink volk voorzichtig opent zonder rook en onrust. De darren zie je dan zijdelings en onderlangs het broed zitten, de honing- en stuifmeelkoepel bevindt zich bovenlangs.

Darrenegelei

Het belang van darren voor het bijenvolk blijkt bijvoorbeeld ook uit de energie die de bijen erin investeren: het voedersap dat darrenlarven krijgen lijkt qua samenstelling meer op koningin-negelei dan op gewoon werkstervoedersap. Dat geldt ook voor de gemiddelde hoeveelheid voedertijd tijdens het larvestadium: een werkster krijgt in totaal ± 2 uur voedselbezoekjes, een koningin ± 17 uur en een dar zo'n 8 tot 10 uur! (BIJEN 15(4): 96 (2006)).

Maar helaas is ook de varroamijt erg op de darren gesteld: het darrenbroed wordt gemiddeld 8 tot 12 keer meer geïnfecteerd dan werksterbroed, o.a. vanwege de langere popduur en de hogere celwand. Ook is darrenbroed al bijna twee etmalen voor het sluiten van de cel aantrekkelijk voor mijten, terwijl werksterbroed dat pas 15 uur voor het sluiten is. Het varroa-vrouwtje heeft bij darren dus veel meer voortplantingssucces.

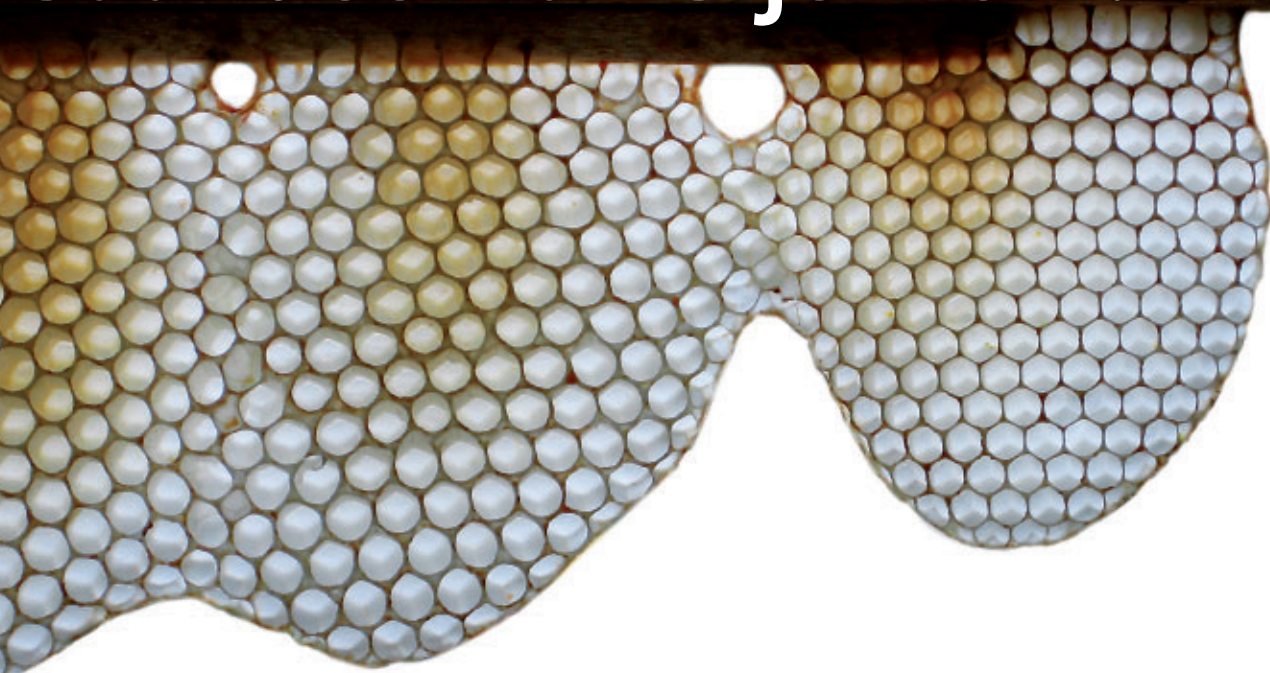
Vier manieren om de varroamijt te vangen

Wanneer de voorjaarsontwikkeling goed op gang komt gaan de bijen dus darrenraat bouwen, waarin op haar beurt de varroamijt zich weer snel vermeerderd. Het is dan ook een veel

Broedraam met uitneembare lijstjes

Costbaar deel van bijenvolk?

toegepaste manier om het gesloten darrenbroed als varroamijftal te gebruiken; het groter worden van de mijtenpopulatie wordt daarmee behoorlijk tegengegaan. Darrenbroed als mijtenval gebruiken is nog iets anders dan de zg. 'darrenraatmethode', waarbij in een broedvrij volk reeds belegd darrenraat wordt ingehangen, met darrenlarven die bijna aan verpopping toe zijn. Alle mijten bevinden zich op de bijen en wachten op een eerste mogelijkheid om zich voort te planten. Zij zullen dan ook massaal op het ingehangen darrenbroed instappen. Op deze manier kan je hiermee een volk voor een groot deel mijtenvrij maken. Een eenvoudiger maar minder effectieve manier is, om het eerste gesloten darrenraat dat je in het voorjaar tegenkomt weg te snijden. Je kan dat wat vervroegen en stimuleren door in het voorjaar tegen de broedramen van het broednest aan een kleiner honingraam te plaatsen, waaronder de bijen dan een strookje natuurbouw bouwen. In april zal dit zeker darrenraat zijn. Dit is vervolgens makkelijk weg te snijden.

Een derde manier is om in de onderbak het middelste raam weg te halen. Wanneer het broednest eraan toe is om zich naar beneden uit te breiden, zal eerst op die lege plek tegen het erbo-

ven hangende raam darrenraat gebouwd worden. Bijkomend voordeel is dat de bijen dan makkelijker de onderbak in gebruik nemen, omdat de scheiding tussen de bakken nu overbrugd is.

Een vierde en meest darrenzuinige mogelijkheid is om in een broedraam (of alleen in de onderste helft ervan) met dwarslatjes drie segmentjes te maken van bijvoorbeeld 10 x 10 cm, die zonder voorbouw vanaf begin april zeker met darrenraat zullen worden uitgebouwd. Deze segmentjes kun je met een week tussenpoos na elkaar uitsnijden. Het voordeel van deze kleine secties is dat je minder darren verliest. Deze manier vraagt wel om een geregelde aanpak en goede administratie.

Het regelmatig wegsnijden van darrenbroed vertraagt de zwermneiging. Maar een volk heeft darren nodig: snijd alleen weg uit de segmentjes en laat de bijen verder hun gang gaan met het kweken van darren. Wanneer je de darrenpoppen aan mezen of kippen voert, is het heel belangrijk om de raat een etmaal in het vriesvak te leggen om de varroamijt te doden. De lekkere luchten trekken bijen aan; ik heb dan ook gezien dat de varroamijt -als ze nog leeft- alsnog uitkomt en behendig weer op de bezoekende bijen kruipt... en dus mee teruglift naar het volk.

Dilemma

Het dilemma zit 'm in de keuze tussen meerdere kwaden. Geef je de varroamijt in het voorjaar ruim baan, of ga je deze te lijf met broedverstorende of honingbedervende middelen, of gebruik je de kostbare darren? In het verleden werden de darren vanwege hun vermeende honingmisbruik op een lompe manier maar raak gekopt ('die paar darren voor de bruidsvlucht kweekt mijn buurman wel') maar tegenwoordig moeten we ervoor oppassen dat darren niet alleen maar als varroamijt-vermeerderars worden gezien.

Wanneer we er vroeg in het voorjaar bij zijn, en de darren in bescheiden mate en op een doelgerichte manier ingezet worden om de varroamijt-uitbreiding de kop in te drukken, kan ik me voorstellen dat de voor- en nadelen daarvan enigszins met elkaar in evenwicht zijn.

Darrenzuinige varroamijftal: kleine segmenten met werkterraat

VIIe Internationale bijenfotowedstrijd

Het Departement Milieu en Cultuur van de gemeente Azuqueca de Henares (Spanje) kondigt aan dat zij, in samenwerking met de Gemeentelijke Imkerschool, een fotografiewedstrijd uitschrijft met de volgende regels.

Deelnemers: Iedere persoon of entiteit uit elk land ter wereld mag meedoen.

Onderwerp: Elk aspect van bijenhouden inclusief biologie, flora, bijenproducten, bijenkasten of tuinen, gewoonten, gebruiken, promotie, kunst etc. De relatie met de mens wordt in deze editie van de wedstrijd vooral gezocht. De foto's moeten origineel en ongepubliceerd zijn.

Techniek: De foto's kunnen digitaal of analoog, in zwart-wit of in kleur zijn.

Categorieën: *individuele* foto's; *reportage*, drie tot vijf foto's van één thema; en *historische* opnamen.

Inzendingen: De foto's (maximaal 5 per deelnemer ongeacht de categorie) kunnen worden aangeleverd als: *losse* foto's (niet in lijst of paspartout) met een minimum grootte van 13x18 of op *CD* of via *e-mail*.

• VII Concurso Internacional de Fotografía Apícola, Concejalía del Medio Ambiente, Excmo. Ayuntamiento de Azuqueca de Henares, 19200 Guadalajara, Spain
 e aulaapicola@jet.es

Elke foto moet de volgende informatie bevatten: Een *titel*, de *categorie* waarin men wenst deel te nemen, *naam en adres* van de fotograaf, *ID kaart* of *paspoortnummer*, een kort *CV*, een *uitleg* van de foto (5-10 regels) en een *e-mail adres* (indien beschikbaar)

Insturen vóór 30 april 2007

Jury: De jury, onder voorzitterschap van de burgemeester van Azuqueca de Henares, wordt samengesteld uit medewerkers van het Departement Milieu en Cultuur van de gemeente Azuqueca de Henares en beroepsfotografen. Over de uitslag kan niet worden gecorrespondeerd.

Prijzen:

In de categorie *Individuele* foto's:
 1^e prijs: € 600,- en een oorkonde,
 2^e prijs: € 400,- en een oorkonde,
 3^e prijs: € 300,- en een oorkonde.

In de categorie *Reportage* is er alleen een eerste prijs van € 600,- en een oorkonde. In de categorie *Historische* foto's is er alleen een eerste prijs van € 300,- en een oorkonde.

Uitbetaling geschiedt netto na aftrek van belasting en transferkosten.

Uitslag: De uitslag van de wedstrijd zal worden gepubliceerd op 22 mei 2007 in kranten, vakbladen en het internet. De winnaars worden persoonlijk op de hoogte gesteld.

De winnende foto's worden eigendom van de gemeente Azuqueca de Henares die de originele negatieven, dia's of files kan opvragen.

Tentoonstelling: De deelnemende foto's worden tentoongesteld van 23 mei tot 30 juni 2007 in Azuqueca de Henares.

De geselecteerde foto's worden ook in een reizende tentoonstelling om niet beschikbaar gesteld aan geïnteresseerde verenigingen tot uiterlijk 30 april 2008. Deze foto's zullen ook op het internet worden 'tentoongesteld' op www.aulaapicolazuqueca.com

Catalogus: Van de geselecteerde foto's wordt een catalogus samengesteld met naast elke foto de gegevens van de maker. Alle deelnemers krijgen een gratis catalogus toegezonden.

Niet geselecteerde foto's worden zonder kosten naar de makers teruggestuurd aan het eind van de tentoonstelling indien de deelnemer dit bij inzending van de foto heeft aangegeven. Alle andere foto's met details van de maker worden opgeslagen in het archief van de Gemeentelijke Imker School.

Alle deelnemers krijgen een bewijs van deelname.

Deelname aan de wedstrijd betekent dat de deelnemer akkoord gaat met de regels van de wedstrijd.

Bijen om mee voor de dag te komen

Wilt u ook overgaan op mensvriendelijke bijenvolken? Ga dan over op Schiercarnica. Bestel een Schiermoer à € 25,- bij Afra Laan, A. Briandstraat 2, 1111 KE Diemen, t 020-69 08 886, e scholing@xs4all.nl, Postbank: 28.59.193 t.n.v. Stichting Station voor Carnicateelt te Diemen. Vermeld bij alle betalingen altijd de volgende gegevens: NAW, telefoonnummer (evt. ook uw o6-nr.) en uw e-mailadres.

De teeltresultaten zijn afhankelijk van omstandigheden zoals het weer en de sterkte van de volken. Bestel nu (maar in ieder geval vóór 15 mei 2007) uw moeren, want 'die het eerst komt, die het eerst maakt'. Daarna wordt u exact op de hoogte gehouden van de aflevering. Om verzekerd te zijn van het beste resultaat kunt u gebruik maken van de mentoren van de Vereniging Carnica Imkers, waarvoor u alle informatie ontvangt bij de bestelling.

Kerstpuzzel

In het allerlaatste nummer van BIJEN, uitgegeven door de ABTB en de NBV, stond een kruiswoordpuzzel afgedrukt in de vorm van een bij.

De oplossing was: 'Een goed verstaander heeft maar een half woord nodig'.

Wij hebben vele goede oplossingen ontvangen en de redactie dankt alle inzenders voor hun reacties en mooie kaarten. Uit de inzendingen hebben wij een prijswinnaar getrokken die inmiddels een boekenbon heeft ontvangen. Het betreft A. van Rossem uit Nieuwland. Van harte gefeliciteerd met uw prijs!

Bijen op Schooltv

Zoekt u als afdeling nog een leuk stukje film om aan kinderen op school, in het bezoekerscentrum of elders te vertonen dan krijgt u die kans op vrijdag 27 april 2007. Dan zendt Schooltv uit met de reeks 'Nieuws uit de natuur', met een aflevering over 'Bloempjes en bijtjes; thema: bloemen' van 10.10-10.30 uur.

De herhaling is op maandag 14 mei van 10.40-11.00 uur.

Op vrijdag 25 mei wordt een aflevering uit diezelfde reeks vertoond 'Bloempjes en bijtjes; thema: bijen' van 10.10-10.30 uur.

bijschrift

Een overvolle agenda

Als voormalig lid van het hoofdbestuur van de Bond van Bijenhouders NCB ervaar ik het in het HB als weldadig om deel uit te maken van een landelijke organisatie. Het verruimt de blik om de verslagen van groepsvergaderingen uit het hele land te horen. Grensoverschrijdende activiteiten in het Noorden, ideeën over de besteding van het Limburg fonds, deelname in een milieu-informatiecentrum in Zeeland, in Noord-Holland beslist een afdeling mee over kapvergunningen en inrichting van plantsoenen. Het is ook prettig te ervaren hoe commissies gemakkelijker functioneren omdat er met minder organisaties overlegd hoeft te worden. De werkgroep studiedag komt dan ook toe aan het organiseren van een studiedag in zowel Noord-als Zuid-Nederland. Minder overleg komt ten goede aan het vele werk dat er ligt.

Zoals gebruikelijk had de HB vergadering van januari een overvolle agenda. Nu de belangrijke fusie items zoals

statuten, verzekeringen, planning van beleid en dergelijke minder aandacht vragen, komt het in elkaar voegen van dagelijkse dingen aan de orde, zoals onderscheidingen. Elk van de drie organisaties had eigen regelingen. Het laten ontwerpen van een nieuwe onderscheiding is een goede gelegenheid om je af te vragen of we op de gebruikelijke manier door moeten gaan. Een onderscheiding zou gegeven moeten worden omdat iemand zich ook onderscheiden heeft. Lidmaatschap is op zichzelf geen verdienste. Er komt een voorstel voor de ALV om hierover nieuwe afspraken te maken.

Wat ons als imkers erg bezig houdt is het varroamijt probleem en de wintersterfte. Met deze problemen willen we het liefst korte metten maken en doordat we hier zoveel last van ondervinden is het nog wel eens moeilijk niet ongeduldig te worden als men niet meteen de gangbare inzichten deelt maar vanuit een eigen verant-

woordelijkheid een beleid voert. Wie kent er niet het epidemiologisch onderzoek dat door Romée van der Zee via Beefriends wordt uitgevoerd. Ook het werk van 'De Duurzame Bij' met de Primorsky bijen is erg bekend. Beide onderzoeken genieten terecht veel sympathie bij imkers. Onderzoek doen kan niet zonder over de nodige financiën te beschikken. De financiële middelen van de NBV zijn, in relatie tot deze onderzoeken, beperkt. Bij de subsidie door de EU met contrafinanciering van de Nederlandse overheid gaat het over heel wat grotere bedragen. Logisch dat naar mogelijkheden gekeken wordt om voor deze onderzoeken uit deze 'pot honing' te kunnen putten. Het hoofdbestuur van de NBV gaat daar niet over. (gelukkig? helaas?) Het is de Nederlandse overheid die ter zake beslist. Het hoofdbestuur kan de Nederlandse overheid daarbij wel adviseren. PPO Bijen wordt deels gefinancierd met behulp van het maximale bedrag dat vanuit

de EU beschikbaar is. In het verleden was het standpunt van het hoofdbestuur dat PPO bijen onmisbaar is voor de Nederlandse imkerij en dat standpunt is niet gewijzigd. De commissie onderzoek raadt het hoofdbestuur dan ook af om de Nederlandse overheid van dit standpunt afwijkend te adviseren.

De NBV commissie onderzoek adviseert het hoofdbestuur over de besteding van de middelen die voor onderzoek zijn gereserveerd. Bij deze HB vergadering lag het advies van de commissie onderzoek op tafel. Er wordt een voorstel voor de ALV van april gemaakt met de adviezen van de commissie onderzoek als uitgangspunt. Een besluit van de ALV maakt voorstellen pas tot concreet beleid. En hoewel de agenda nog lang niet afwerkt was, werd hierna de HB vergadering beëindigd in verband met de stormwaarschuwingen van het KNMI.

M.J. van Iersel

Bomenplanten in de Baronie van Breda

Aat Rietveld

Op 17 september 2006 vierde Kring de Baronie haar 50-jarig bestaan. Als gevolg van de fusie tot NBV wordt dat Groep de Baronie. Deze groep bestaat uit 13 afdelingen in de Baronie van Breda met ongeveer 210 leden.

Voor het publiek werd het jubileum gevierd met een markt waar dertien verschillende bijenthema's waren uitgewerkt. Elke aangesloten vereniging had een thema geadopteerd en hier met een stand vorm aan gegeven. Bezoekers kregen zo een compleet beeld van wat bijenhouden inhoudt. Zo stond een stand waarin bijenwas werd bewerkt naast een stand met aan de bijen verwante consumptie-artikelen zoals honing en mede. Ook was er een schitterende stand voor kinderen die veel aanloop had. Daarnaast was er ook aandacht voor het maken van nestgelegenheden voor solitaire bijen. Ook het vlechten van korven ontbrak niet. De druk bezochte markt had voor de bijenhouders in de Baronie een goede PR-waarde. Voor de leden en voor het bestuur was 2006 een top-jaar.

Koningslinden

Alle standhouders hadden hun handen vol aan het ontvangen van het publiek en het geven van uitleg. Na afloop van deze bijzondere dag was er een heerlijke barbecue voor de leden. Maar het bestuur wilde meer aandacht voor het 50-jarig

bestaan en iets blijvends achter laten. Zo werd besloten dat alle 13 afdelingen een boom zouden aanbieden aan hun gemeentebestuur en er voor zouden zorgen dat deze boom zou worden geplant op een plaats waar hij 'in het oog zou springen'. Op 7 september waren alle gemeenten uit de Baronie vertegenwoordigd om alvast symbolisch een boom in ontvangst te nemen.

Wethouder Janus Oomen van Breda nam namens alle betrokken bestuurders een boom in ontvangst. Afgesproken werd dat voor deze 13 bomen in elke gemeente een geschikte plek zou worden gezocht. In december zijn de eerste vijf koningslinden geplant. In Breda op het natuurterrein van het MEC, bij de kinderboerderij namens de afdelingen de Haghe, Ulvenhout, Bavel en Teteringen. Een passende plaats omdat de gemeente bezig is rond het MEC een enorm gebied om te vormen tot natuurgebied, waarin diverse landschapstypen worden aangelegd. Veel Bredaase natuurorganisaties zijn daarbij betrokken en zijn mede verantwoordelijk gemaakt voor dit geheel.

Bij één van de bomen is een prachtig informatiebord geplaatst met uitleg over de boom en de relatie met de bijen en andere insecten. De boom is persoonlijk door wethouder Oomen geplaatst. Ook nu was er weer veel belangstelling en niet alleen van imkers, ook andere natuurorganisaties waren aanwezig. In Etten-Leur werd een boom geplaatst door het college van B en W. Samen gooiden zij de door de imkers gegraven plantkuil dicht. De boom staat prominent in het stadspark in het centrum van Etten-Leur. Een mooiere plek is er niet. De burgemeester beloofde ook daar een instructief bord bij deze boom te plaatsen. Imkers hopen dat deze bomen de komende eeuw zullen groeien en hun nectar aan de bijen en andere insecten zullen leveren.

Voor de andere 8 bomen wordt nog een plaats gezocht. Maar ook deze zullen goed terecht komen in Rijen, Zundert, Rijsbergen, Dongen, Ulicoten, Alphen-Chaam, Baarle Nassau, Gilze en Oosterhout.

De Baronie van Breda is dan 13 bomen rijker en Groep de Baronie gaat op weg naar het 75-jarig bestaan in de hoop dat er dan aan deze lindebomen aandacht

zal worden besteed.

Oproep

Word je redacteur van de NBV-website? Een van de belangrijke middelen van communicatie met leden van de NBV en geïnteresseerden in het houden van bijen is de website.

Voor beheer, actualisatie en onderhoud van de site zoeken we drie redacteurs die in hun vrije tijd de taken gaan uitvoeren.

De site is gebouwd volgens een Content Management System (CMS). Er is desgewenst professionele ondersteuning van de websitebouwer aanwezig. Beschik je over enige kennis van genoemde systematiek en redactionele vaardigheden en heb je interesse om actief met het beheer van de NBV-site bezig te zijn, óf wil je meer informatie, neem dan contact op met Frank Moens, Commissie Communicatie van de NBV, fmoens@planet.nl.

Dick Vunderinkfonds: Paneel werkt uitnodigend

Gerrit Freije, beheerder Carnacstation

Aan de Reddingsweg op Schiermonnikoog bevindt zich op enige afstand en wat verscholen de bijenstal van de Stichting Station voor Carnicateelt. Toch willen we wel laten weten daar zo nu en dan te zijn. Vandaar het hier afgebeelde informatiebord dat met subsidie van het Vunderinkfonds tot stand is gekomen. Veel passanten hebben bij het paneel stilstaan om de informatie te lezen. Op de dagen dat onze vrijwilligers in de bijen doende zijn komen veel geïnteres-

foto G. Freije

seerden voorzichtig om de hoek kijken. Ze verbazen zich erover hoe je met bijen om kunt gaan. Niet zelden staan ze uiteindelijk net als de bezige imkers midden tussen de bijen en houden een raam in hun handen om eens van dichtbij de wonderlijke wereld van de honingbij te bekijken. Een succes dit paneel. Het was de investering meer dan waard!

Verslag cursussen Bijenteelt 2006

Hugo Koole, vz Cie. Bijenteeltonderwijs
Ieder jaar worden door diverse verenigingen cursussen bijenteelt aangeboden. De meeste cursussen worden ook gemeld in 'Bijen', nu 'Bijenhouden'. In 2004 is uitgebreid geïnventariseerd welke van de aangeboden cursussen doorgang vonden en welke niet. Helaas moest toen geconcludeerd worden dat eenderde deel van de cursussen niet uitgevoerd kon worden omdat er dat jaar te weinig belangstelling voor was. De organisatoren lieten zich blijkbaar daardoor niet uit het veld slaan: ook dit jaar werden de cursussen weer aangeboden. Voor 2006 waren 21 cursussen geïnventariseerd. Daarvan werden er 14 gemeld. De laatste 7 cursussen bleken niet door te gaan.

De 14 aangemelde cursussen zijn onder te verdelen in één opstap- of kennismakingscursus, 10 basiscursussen en 3 vervolgcursussen.

De cursussen zijn uitgevoerd door verenigingen verspreid over het hele land te weten: Weert, Veenendaal, Eerbeek, Eersel, Enschede, Ruinen, Rotterdam, Den Haag, Helmond, Utrecht, Middelburg, Eelde en Horst.

Een aantal van deze plaatsen is bezocht door een lid van de commissie Bijenteeltonderwijs tijdens een praktijkles. Daarbij is met name gekeken naar de kwaliteit van het onderwijs. Dat werd gedaan door te kijken naar de lesplaats, de verhouding van het aantal volken en cursisten, het programma van de bijeenkomst en de didactiek die de leraar gebruikt.

Over het algemeen kan worden gemeld dat er enthousiaste leraren en gemotiveerde leerlingen zijn. Opvallend was verder dat er vaak gebruik gemaakt wordt van de nieuwe lichte bijenteeltleraren, ook wat betreft het aanleveren van het materiaal en de uitvoering van de cursus. Het oordeel over het gebruik-

te lesmateriaal en over de docent was over het algemeen goed. Op sommige plaatsen was de bijenstand niet optimaal of liet het aantal cursisten per volk te wensen over. In een nagesprek tussen de docent en het commissielid zijn diverse zaken aan de orde geweest en konden tips worden aangedragen die bij andere plaatsen waren opgedaan. Uit dat oogpunt zou het wenselijk zijn als docenten ook bij elkaar op bezoek zouden gaan. De commissie heeft het als een steun ervaren dat ze vooral gezien zijn als belangstellende en ondersteunende bezoekers, en niet als beoordelaars van geleverd werk. Verhoging van de kwaliteit van het bijenteeltonderwijs is iets dat ons allen aangaat en belangstelling en discussie hierover met elkaar levert

Familieberichten

Op 4 november 2006 is op 77-jarige leeftijd overleden **Jan Groenink**.

Jan was sinds 1969 lid en vanaf 1975 bestuurslid van onze vereniging en heeft velen enthousiast gemaakt voor het imkerschap. We zullen Jan missen. Wij wensen zijn vrouw, kinderen, klein- en achterkleinkinderen veel sterkte toe.
Bestuur en leden, NBV afdeling Steenwijk

Met verslagenheid en medeleven hebben wij kennis genomen van het overlijden van ons lid en oud-voorzitter **Piet Jacobs**. Piet is ruim 26 jaar voorzitter geweest van de afd. Ossendrecht/Woensdrecht. Hij stimuleerde samenwerking met andere afdelingen in de regio. In hem verliezen wij een fijne man en een geweldige imkervriend. Marga en de verdere familie wensen wij veel sterkte om dit verlies te dragen.

Bestuur en leden, NBV afd. Ossendrecht/Woensdrecht

Op 16 januari 2007 is op 78-jarige leeftijd overleden **Arend Lefferts**, lid en oud-bestuurslid van de afdeling Gorssel. Arend heeft als hoofd van de basisschool in Gorssel de jeugd het imkersgebeuren van dichtbij laten meebeleven. Zijn inspirerende woordenschat op onze vergaderingen zullen we missen. Ons medeleven gaat uit naar zijn vrouw en familie.

Bestuur en leden, NBV afdeling Gorssel

Cursussen

Bijenhouden (basis) Amstelland

De NBV afdeling Amstelland start begin dit jaar genoemde cursus. Inl.: H.S. Kooij, t 020-64 52 285, e hskooij@hetnet.nl

Bijenhouden (oriëntatie en basis) Amsterdam

In maart 2007 start de basiscursus (15 lessen tot september). Elke cursist krijgt een bijenvolk om voor te zorgen. Locatie: in het museum op het Nieuwe Bijenpark in Amsterdam. Inl.: R. Hoogendoorn, t 020-6103401, e rieshoog@hetnet.nl, i www.bijenpark.nl.

Bijenhouden (basis) Arnhem

NBV afdeling Arnhem/Velp start in februari en maart met drie theorielessen (10 praktijklessen van april t/m september 2007) op het terrein van het Nederlands Openlucht Museum te Arnhem. Inl.: J.H. Geltink, t 026-44 32 386, e geltink@planet.nl, i www.debijenstal.nl

Bijenhouden (basis) Deventer

Afdeling Deventer start op 26 maart genoemde cursus (theorielessen op maandag van 20.00-22.00 uur, aansluitend praktijklessen op maandag van 19.00-21.00 uur). Locatie: Milieucentrum Deventer; de kosten bedragen €65,-.

Inl.: Sigis Sparenberg, t 0570-59 12 15,
e sp.sparenberg@hotmail.com,
i www.imkersdeventer.nl.

Bijhouden (basis) Egmond

Bij voldoende deelname start medio maart in Egmond genoemde cursus.

Inl.: Piet Kuijs, t 072-50 51 567,
e anitasenpietk@planet.nl.

Bijhouden (basis) Enschede

De NBV groep Overijssel-Oost start (5) theorielessen op dinsdag 6 maart, (10) praktijklessen verdeeld over het bijenseizoen tot midden oktober. Lessen in de bijenstal van afdeling Enschede, kosten € 125,-. Inl.: Henk Roerink, t 053-43 27 711, e henk.roerink@home.nl of Henk Buter, t 0524-56 19 61, e buter201@zonnet.nl of i www.pelmolenimker.nl.

Bijhouden (basis) Friesland

NBV groep Friesland start in maart met de cursus. Theorielessen in Drachten, locatie praktijklessen hangt af van herkomst cursisten. Inl.: Kobi de Boer, t 058-21 22 453, e kobideboer@hetnet.nl.

Landeswirtschaftskammer 2007

Cursussen die gegeven worden door de Landeswirtschaftskammer 2007 Nordrhein-Westfalen, Bieneninstitut Münster, Nevinghoff 40 te Münster, t 0049-0251-23 76 662, e imkereil@lwk.nrw.de.

1. Kennismakingscursus bedoeld voor imkers die pas zijn begonnen of nog willen beginnen. Ecologie en biologie van de honingbij, grondbeginselen van de behandeling van de volken tot honingproductie en het voorkomen van bijenziekten komen aan de orde. Op 11 mei (14.00-18.30 u.) en 12 mei (9.00-15.30 u.). In overleg overnachting mogelijk.
2. Koninginnenteelt: imkers die uit eigen volken of van larfjes van andere raszuivere volken jonge koninginnen willen telen voor eigen gebruik. Ook voor hen die belangstelling hebben voor koninginnenteelt. Op 1 juni (13.00-18.30 u.) en op 15 juni (13.00-18.30 u.).
3. Eenvoudig imkeren: deze cursus richt zich op imkers die een bedrijfsmethode kiezen om met de volken eenvoudig en probleemloos het bijenjaar door te komen, honing te oogsten en grip op de varroamijt te krijgen. (niet voor beginners). Op 29 juni (13.00-18.00 u.).
4. Alternatieven voor varroacontrole: Deze

dag staat in het teken van de biologische behandelingsmethode van de varroa-bestrijding (mieren- en oxaalzuur). Op 17 augustus (13.00-18.30 uur). Alle cursusdagen staan onder leiding van Dr. Werner Mühlen en kosten € 20,- per dag.

Bijhouden (kennismaking), Ruinen

Afdeling Ruinen start deze cursus met theorieles op 5, 12, 19 en 26 april 2007 (van 20.00-22.00 u. bij Hotel 'Kuik'), praktijklessen op zaterdag 19 mei (13.30-16.00 u.) en vrijdag 1 juni (18.30-20.30 u.) bij het bezoekerscentrum in de Benderse. Kosten € 25,- incl. cursusboek en koffie/thee.

Inl.: Jan Mansier, t 0522-47 21 52,
e mansier@uwnet.nl.

Bijhouden (kennismaking), Zuidlaren

NBV Afdeling Zuidlaren start in april met de cursus in het verenigingsgebouw te Zuidlaren. De bijeenkomsten bestaan uit theorie- en praktijkdelen. Kosten € 20,- incl. cursusboek en consumptie.

Inl.: Jan Enne Dees, t 0592-27 23 83,
e jedees@hetnet.nl.

Bijhouden (basis) en drachtplanten Weert

Eerstgenoemde cursus (4 theorie- en 10 praktijklessen) start half maart bij afd. Roer- en Leudal en afd. Weert in het NMC te Weert. Cursusleider: P. Rutten.

Inl.: Jos Swart, t 0475-59 38 27,
e johs.swart@planet.nl.

De tweede cursus start dit voorjaar in het NMC te Weert. Docent is dhr. L.v.d. Goor.

Inl.: M.v.d. Boogaert, t 0495-52 00 80,
e m.v.d.boogaert@tiscali.nl.

Vraag & aanbod

Te koop: bijenvolken zonder kast op ± 10 broedkamerramen, €80,- per volk.
Ophalen in Westzaan, t 075-61 70 756.

Te koop: bijenvolken, zowel compleet als op raam. Ook verkopen wij alle imkermaterialen o.a. honingslingers, bijenkorven en kasten (Red Cedar of vurenhout), nieuw of gebruikt, alle maten kunstraat. Informeer vrijblijvend naar onze speciale prijzen of kijk op: i www.dewerkbij.nl of e info@dewerkbij.nl. Imkerbedrijf De Werkbij, Rhenen, t 0317-61 29 42, f 0317-61 41 91, m 06-54 73 29 62.

Te koop: bijenvolken met of zonder kast, nieuw model bijenkasten. Alle maten kunstraat, alle imkermaterialen, ook honingverkoop. Openingstijden: wo., vrd. en zat. of na telefonische afspraak t 0485-454276. Imkerdepot Mia v.d. Heijden, Voortsestraat 19, 5454 GR St.Hubert. Elke eerste zondag van de maand staat van 9.00-11.00 uur de koffie klaar.

Te koop: bijenvolken. M.van Dam, t 0492-36 24 68 (Gemert).

Te koop: bijenvolken Buckfast F1 met kast, Spaarkast of Segeberger (Nederlandse maat), t 0599-21 29 34 (Buinen Dr.).

Te koop: goed uitgewinterde bijenvolken op ramen (zonder kast). L.van Beek, t 033-28 64 856 (Woudenberg), e lammertvanbeek@wanadoo.nl

Te koop: bijenvolken met kast en op ramen. Carnica F1 en enkele Fo (bevrucht op Wangerooge). A. Staals, t 040-28 11 287 (Eindhoven).

Te koop: bijenvolken carnica F1 05, tevens de mogelijkheid om volken op te zetten met carnica F1 06. R. Cox, m 06-49 11 11 96 (Castenray L.).

Te koop: bijenvolken. Wij hopen weer een aantal goede F1 Carnicavolken enkele koninginnen te kunnen bieden. F. van Geelkerken, t 040-28 40 113 (Nuenen).

Te koop: bijenvolken carnica F1 in kasten. G. Thijssen, Oud Goltenweg 55, 5916 NR Venlo, t 077-35 41 901, m 06-21 21 79 28.

Te koop: koolzaad-, zomer- en heide- honing en zuivere bijenwas. G. ter Maat, Lankerdijk 4, 7054 BW Westendorp, t 0314-63 12 60.

Te koop: 10-raams prima zachtaardige bijenvolken, carnica F1 compleet. J. Gähler, Hemel 39, 5721 HE Asten, t 0493-69 26 54.

Te koop: carnica bijenvolken op ramen met F1-moer. Joep Verhaegh, t 077-39 83 424 (Horst L.).

Te koop: prima productieve en jonge gezonde bijenvolken F1 Carnicalijn. Venbergweg 4 te Asten (N.Br.). t 0493-69 14 55.

Te koop vanaf eind mei: jonge Buckfastkoninginnen, deze zijn ook leverbaar op 3 of 6 ramen, levering in volgorde van binnenkomst. Even BIJpraten? Kom dan op zaterdag naar de winkel, de koffie staat klaar. Imkerbedrijf DEVO, Prof. Lorentzstraat 28a, Tilburg, **t** 013-54 20 278, **m** 06-22 24 47 13, **e** info@zoemexpress.nl, **i** www.zoemexpress.nl.

Nederlandse honing in emmers of potten, tevens bijenvolken op ramen of kasten te koop of te huur, **t** 0547-27 34 77 (Goor).

Bloemen- en lindehoning, zeer goede kwaliteit en voldoende voorraad. Imkerij Het Korfje, **t** 0529-48 35 85 (Nieuwleusen).

Wij kopen uw Nederlandse honing en verkopen alle soorten honing in grote en kleine hoeveelheden. Ook stuifmeel, honingkoek, honingsnoep e.d. Ook zijn wij dé leverancier voor uw markt of braderie! Vraag vrijblijvend onze speciale prijzen of kijk op **i** www.dewerkbij.nl of **e** info@dewerkbij.nl. Imkerbedrijf De Werkbij, Rhenen, **t** 0317-61 29 42, **f** 0317-61 41 91, **m** 06-54 73 29 62.

Vof het Ielgat. Voor imkermaterialen en bijenproducten. Geopend tijdens het bijenseizoen van di. t/m vd.: 10.00-17.00 uur. Za.: 10.00-13.00 uur. In het winterseizoen alleen wo. Van 13.00-17.00 uur. **t** 0592-38 93 49, **i** www.ielgat.nl.

Languedoc, Zuid-Frankrijk Les Gites du Pioch. Profiteer van extra lange periode van voor- en naseizoenstarieven. Thea en Nico Oudhof, Fraisse sur Agout, **t** 00-33-467976172, **w** www.lepioch.fr

Het adres in Limburg voor al uw imkermateriaal. Cosmetics, gelee royale, propolis, pollen, bijenwaskaarsen, honingkoek enz. Altijd scherpe aanbiedingen. Open: do. en vd.: 10.00-17.00 uur, za. 10.00-15.00 uur of na telefonische afspraak. AN, NÉ was- en natuurproducten, Oude Blaarstraat 130b, B-3700 Tongeren (15 min. van Maastricht). **t** 0032-12 74 79 94, **w** www.an-ne.com.

Te koop wegens aanschaf Dadant: 7 Spaarkasten in goede staat, deels nieuw, à €70,-. J. Santing, **t** 0591-54 96 20 (Exloo).

Te koop: 2 gerestaureerde Spaarkasten

BK en 2 HK + raampjes en moerrooster, 4 Simplexkasten HK + 2 BK geen raampjes wel rooster. €100,- p.st. **t** 0597-41 40 63 (Winschoten).

Te koop wegens beëindiging: 6 bijen- kasten + gaasbodems + voerbakken, 6 6-raamskastjes + voerbakjes, 3-ramer, meerdere HK + 80 raampjes + koninginnen-roosters, 2 berokers en meer. A.J. v.d. Mooren, **t** 0183-50 17 09 niet op zondag (Werkendam).

Te koop: nieuwe Spaarkasten, Simplex- kasten, raampjes à €0,50. Zowel in vuren als ook in Red Cedar, tegen zeer aantrekkelijke prijzen. Luijmes, Terborgseweg 33a, Dinxperlo, **t** 0315-65 16 64.

Te koop: elektrische slinger links- en rechtsdraaiend. 3 BR of 6 HR, 2 korven met bijen, 3 8-raamskasten met bijen, 3 10-raamskasten met bijen. T. van Dorland, Vermeerstr 72, 6717 SK Ede, **t** 0318-62 30 59.

Bezoekerscentrum Imkerij Immenhof. Dit omvat een imkerij, wijngaard, tuinen, expositieruimte met permanente expositie, terras en plantenverkoop. Een uniek en gezellig uitstapje voor uw vereniging, familie of bedrijf. Voor meer info zie **i** www.imkerij-immenhof.nl of bel **t** 024-35 84 543. Gonnie en Marcel Hallmans, Rijksweg 224, Molenhoek/Heumen.

Bijenteeltmuseum SEC De Bankörf. Inkoop van oude imkermaterialen en bijenboeken. Boeken in onze bijenbibliotheek gratis ter inzage, catalogus aanwezig. **t** 0592-38 93 49, **w** www.ielgat.nl.

Vakantiewoning te huur (max. 6 pers.) in Hongarije, buiten het dorpje Csehi, 15 km van Vasvár. Houdt u van rust, ruimte en natuur dan is dit een ideale plek om te vertoeven. Veel privacy, terrein van 2 ha met bijenkasten in de boomgaard. Voor info: **e** geervv@hotmail.com of

Agenda

Het hele jaar, Weert

Natuur- en Milieucentrum 'De IJzeren Man', Geurtsvenweg 4, is het hele jaar open. Meer informatie en openingstijden zie **www.nmcweert.nl**. Inl.: **t** 0495-52 48 93, **e** info@nmcweert.nl.

15 maart, Loenen a/d Vecht

Lezing door dhr. W.van Grasstek over 'Biologisch dynamisch imkeren'. **a** 20.00 uur in dorps huis 't Web', Spinnerie 15. Iedereen is van harte welkom! Inl.: Joke van Ekris, **t** 0294-23 41 64, **e** wilruit@xs4all.nl.

16 maart, Hamont (België)

Voordracht om 20.00 uur 'Stuifmeelgebrek en de relatie met bijenziekten' door Michel Asperges. In 'De Burg', Burg 34. Ook niet-leden zijn welkom. Inl: J. Hendrikx, **t** 0032-11-44 87 58, **e** hendrikxjaak@hotmail.com.

17, 24 en 31 maart, St. Anthonis

Deze dagen is Herman Arts aanwezig van 10.00-16.00 uur bij Imkerij 'De Bijendans', Zandkant 11a. Hij kan u alles vertellen over kleinfruit (aalbessen, frambozen, kruisbessen e.d.) betreffende de bemesting, de snoei en verder onderhoud. Tevens verkoop voor de particulier van ziekeresistente planten. **t** 06-23 55 33 66.

17 maart, Driebergen

BD-Imkerdag 'De geest tussen werkbij en materie', zie *Bijenhouden* februari, p. 8.

19 maart, Apeldoorn

Dia-lezing 'Imkeren volgens de koffiebonenmethode' door Henk Rijken. Tennisvereniging Vego, Dubbelbeek 10, **a** 20.00 uur **t** W.J. Dekker, 055-57 85 875, **e** wimdekke@xs4all.nl

30 maart, Ruinen

Traditionele boelavond **a** 20.00 uur in Hotel 'Kuik', Aan de Brink. Vóór 26 maart opgave van goederen die u wilt verkopen bij Jan Mansier, **t** 0522-47 21 52, **e** mansier@uwnet.nl.

31 maart, Etten-Leur

Bijenmarkt van 9.00-16.00 uur, bij het winkelcentrum. Tevens verkoop van tuinplanten. C. Janssen, **t** 076-50 12 284 of H. Boot, **t** 06-53 57 57 74.

1 april Capellen (Luxemburg)

20ste Internationale Voorjaarsbijeenkomst. Inl.: Union des apiculteurs du canton de Capellen, **e** schons.guy@internet.lu, **i** www.apiscapellen.lu

7 april, Bornerbroek

Bijenmarkt van 8.00-12.30 uur bij Eetcafé 'Eef', Entersestraat. Verkoop bijenvolken en imkermateriaal, ruilbeurs, korfvlechten,

Vraag & aanbod

Schriftelijke opgave van advertenties bij de reactiesecretaris, M. Canters, Postbus 90, 6720 AB Bennekom, e redactie@bijenhouders.nl. Maak het verschuldigde bedrag over op rekening 53.90.42.897 t.n.v. NBV, zie adres hierboven, o.v.v. 'advertentie bijenhouder' en maand van plaatsing. Geen geld of overschrijvingsformulieren meesturen! Het tarief voor 'Vraag & aanbod' is €10,- voor de eerste 20 woorden, ieder woord meer € 0,25.

NEDERLANDSE

BIJENHOUDERSVERENIGING

Postbus 90, 6720 AB Bennekom

Grintweg 273, 6704 AP Wageningen

t 0317-42 24 22 f 0317-42 41 80

e secretariaat@bijenhouders.nl

i www.bijenhouders.nl

bank 53.90.42.897, postbank 84.68.01.

Voor betalingen vanuit het buitenland:

IBAN: NL62ABNA0539042897

BIC: ABNANL2A

Openingstijden ma t/m vrij: 10.00-14.00 uur

HET BIJENHUIS (WINKEL)

Postbus 90, 6720 AB Bennekom

Grintweg 273, 6704 AP Wageningen

t 0317 422 733, f 0317-42 41 80

e bijenhuis@bijenhuis.nl

i www.bijenhuis.nl

bank 53.90.42.900, postbank 823276

open 1 apr t/m 30 sep: di t/m vr 8.30-17.30

uur, za - 13.00 uur

1 okt t/m 31 mrt: di t/m vr 8.30-17.00 uur

PPO - BIJEN (v.h. Ambrosiushoeve)

Centraal Meldpunt Bijenziekten (ma t/m vrij van 9.00 - 17.00 uur, op afspraak)

Droevendaalsesteeg 1, 6708 PB Wageningen

Postbus 69, 6700 AB Wageningen.

t 0317-47 84 80 f 0317-47 84 84

e infobijjen.ppo@wur.nl

i www.ppo.wur.nl

i www.varroa.wur.nl

SPIITSCHADE MELDEN

Inspectie Noord/Oost, Zwolle, t 038-4291300

Inspectie West, Utrecht, t 030-66 92 669

Inspectie Zuid, Eindhoven, t 040-25 638 00

AMERIKAANS VUILBROED

Gevallen of vermoedens van Amerikaans vuilbroed (AVB) altijd melden bij:

AID Kerkrade

t 045-54 64 185

honing proeven en gratis verloting van F1-bevruchte koninginnen (ook te bestellen). G. Alberts, t 0546-81 24 35. Om 12.30 u bijeenkomst Carnicavereniging Oost-Nederland met lezing. Henk Poort, t 074-2919343.

9 april (2de Paasdag), Schaijk

Bijenmarkt van 10.00-12.00 uur in en rond Café 'De Postduif', Schutsboomstraat. Stands met voorlichting, verkoop imkermateriaal, bijenvolken en -producten. R. Westra, t 0486-41 18 75, e ri.westra@wxs.nl.

13 april, Hamont (België)

Nosemaonderzoek door Jaak Hendrikk. Aanvang 19.00 uur, in 'De Burg', Burg 34. Ook niet-leden zijn welkom. J. Hendrikk, t 0032-11-44 87 58, e Hendrikkjaak@hotmail.com.

14 april, Wageningen

Vergadering NBV groepen en Hoofdbestuur, aanvang 10.00 uur in het Bijenhuis. t 0317-42 24 22, e secretariaat@bijenhouders.nl

14 april, Apeldoorn

Koninginnendoppenproject en tevens openstallendag bij NBV afdeling Apeldoorn. W.J. Dekker, t 055-57 85 875, e wimdekke@xs4all.nl

14 april, Driebergen

Bijen- en Natuurmarkt van 7.00-14.00 uur bij de Zonheuvelschool op het Burgemeesterpark. W. Oerlemans t 0343-49 15 97, e wim.oerlemans@hccnet.nl.

15 april, Someren

(Dracht-) Plantenruilbeurs van 10.30-12.30 uur in het verenigingsgebouw 'De van Gijselshof', Bosrandweg. Gelegenheid om uw stekjes, zaden, gescheurde of uitgestoken drachtplanten te ruilen. L. v.d. Bosch, t 0493-49 00 20, e l.bosch11@chello.nl.

21 april, Dordrecht

Bijen- en Honingmarkt van 09.00-16.00 uur op het bijenpark, Reeweg Zuid 72^b. L. van der Heijden, t 078-61 22 855, e ltm.vanderheijden@wanadoo.nl.

21 april Warwick U.K.

British Beekeepers' Association Annual Convention, Royal Agricultural Showground. Inl.: e jvhayward@suffolkonline.net, i www.bbka.org.uk

22 april, Boxtel

Bijenmarkt van 10.00-15.00 uur. In park Molenwijk (zijde Essche Heike). Tevens plantenmarkt en verkoop imkermaterialen. Piet Bressers, t 0411-60 15 95.

27 april, TV

Uitzending op Nederland 3 van Schooltv - 'Nieuws uit de natuur'. Aflevering 'Bloempjes en bijtjes: bloemen' van 10.10-10.30 uur (herhaling op 14 mei 10.40-11.00 uur). Leuk voor kinderen v.a. ± 8 jaar.

28 april Wageningen

Algemene Ledenvergadering van de NBV, vanaf 10.00 in het WICC-gebouw.

29 april Clinge

Bijen- en plantenmarkt 11.00-17.00 u, bij Stichting Tragel, Sterredreef 50. G. Arens, t 0114-31 48 19, e arbo@wanadoo.nl.

30 april, Groenlo

Bijenmarkt van 08.00-13.00 uur bij zalen-centrum 'Meijer', Ruurloseweg 1. R. ten Have, t 0544-46 31 60.

9 mei, Haelen

Praatavond van NBV afd. Roer- en Leudal over bestuivingsvolken en de Rensonmethode. Aanvang 20.00 uur in St. Elisabethshof, Roggelweweg 58. Jos Swart, t 0475-59 38 27, e johs.swart@planet.nl.

25 mei, TV

Uitzending op Nederland 3 van Schooltv - 'Nieuws uit de natuur'. Aflevering 'Bloempjes en bijtjes: bijen' van 10.10-10.30 uur. Leuk voor kinderen v.a. ± 8 jaar.

23-25 juni, De Bilt

Tuindagen op landgoed Vollenhoven van 10.00-17.00 uur. De particuliere tuinen zijn toegankelijk, er zijn demonstraties, workshops en verkoopstands. Moestuin, ijskelder, Engelse tuin, koetshuis, hoofdgebouw, Engels landschapspark en bos en weilanden zijn te bezichtigen. Het thema is 'Water binnen de perken'. Entree € 5,50, kinderen tot 12 jaar gratis, 65+ € 4,50, rondleiding € 2,00, workshop vanaf € 15,00, parkeren € 1,00. Met openbaar vervoer: vanaf station Utrecht: bus 50, 52, 53 of 74. w www.landgoedvollenhoven.nl.